

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ-ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

Ἀρχισυντάκτης : Ἀριστίδης Κ. Οἰκονόμος

ΤΟΜΟΣ 10^{ος} — ΕΤΟΣ 10^{ον}

1882—1883

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἡ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ, ΘΑΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 12.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ-ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΠΡΩΤΟΤΟΚΙΑ ΚΑΙ ΑΡΡΕΝΟΓΟΝΙΑ

Ἡ περὶ τὰς γεννήσεις τοῦ 1851 ἐπίσημος τῆς Αὐστρίας ἀπογραφή ἀποκαλύπτει φαινόμενον ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Εἰς 1,140,850 ἀναβιβάζονται αἱ γεννήσεις κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐν Αὐστρίᾳ, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφ' ἑνὸς μὲν 586,814 ὑπῆρξαν ἀρρένων καὶ 554,036 θηλέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ 214,242 ὑπῆρξαν πρωτοτόκων καὶ 926,608 ὑστεροτόκων.

Ἡ μεταξὺ τῆς πρωτοτοκίας διανομὴ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἔχει ὡς ἐξῆς· 111,547 ἄρρηνες καὶ 102,095 θήλεις πρωτότοκοι· 475,267 ἄρρηνες καὶ 451,341 θήλεις ὑστερότοκοι. Αἱ ἀναλογίαι, τὰς ὁποίας παριστῶσιν οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἀπολήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τάσις πρὸς τὴν ἀρρενογονίαν εἶναι ἰσχυροτέρα κατὰ τὰς πρώτας γεννήσεις (περίπου 111 : 102) καὶ ἀσθενεστέρα κατὰ τὰς ἐπομένους (περίπου 475 : 451).

Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Bertillon ἐπὶ τῆς Αὐστριακῆς τοῦ 1851 ἀπογραφῆς, ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἕτερον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον δεῖται ἰδιαιτέρας ἐπισκέψεως. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἐντὸς τοῦ γάμου πρωτοτοκίας πρὸς τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ πρωτοτοκίας, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ μὲν 46,637 πρώτων γεννήσεων φυσικῶν τέκνων αἱ 23,729 παρήγαγον ἄρρηνες καὶ αἱ 22,908 παρήγαγον θήλεις, ἐπὶ δὲ 167,605 πρώτων γεννήσεων νομίμων τέκνων αἱ 87,818 παρήγαγον ἄρρηνες καὶ αἱ 79,787 παρήγαγον θήλεις· ὥστε ἐπὶ τῶν πρώτων γεννήσεων ἡ μὲν πρὸς ἀρρενογονίαν τάσις εἶναι ἰσχυροτέρα

κατὰ τὰς νομίμους γεννήσεις (περίπου 87 : 79) καὶ ἀσθενε-
στέρα κατὰ τὰς παρανόμους (περίπου 23 : 22), ἡ δὲ ἀναλο-
γία μεταξὺ τῶν δύο τάσεων εἶναι ἀκριβῶς 110, 1 : 103, 6.

Καὶ πάλιν ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἐντὸς τοῦ γάμου ὑστερο-
τοκίας πρὸς τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ ὑστεροτοκίας, παρατηροῦμεν
ὅτι ἐπὶ μὲν 55,683 ἐπομένων γεννήσεων φυσικῶν τέκνων αἱ
28,651 παρήγαγον ἄρρενας καὶ αἱ 27,032 παρήγαγον θή-
λεις, ἐπὶ δὲ 870,922 ἐπομένων γεννήσεων νομίμων τέκνων
αἱ 446,613 παρήγαγον ἄρρενας καὶ αἱ 424,309 θήλεις· ὥστε
ἐπὶ τῶν ἐπομένων γεννήσεων ἡ μὲν πρὸς ἀρρενογονίαν τάσις
εἶναι ἰσχυροτέρα κατὰ τὰς παρανόμους γεννήσεις (περίπου 28,6
27) καὶ ἀσθενεστέρα κατὰ τὰς νομίμους γεννήσεις (περίπου
446 : 424), ἡ δὲ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο τάσεων, εἶναι ἀ-
κριβῶς 106,0 : 105,3. Συμβαίνει δηλαδὴ, ὅτι ἐνῶ ἐπὶ τῆς
πρωτοτοκίας ἡ ἀρρενογονία κλίνει πρὸς τὴν πλάστιγγα τῶν
νομίμων τέκνων, ἐπὶ τῆς ὑστεροτοκίας ἡ ἀρρενογονία κλίνει
πρὸς τὴν πλάστιγγα τῶν παρανόμων τέκνων.

Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν
φυσιολογίαν παρά εἰς τὴν καταστατικὴν. Πρὸ ἐτῶν ἡ «Οἰ-
κονομικὴ Ἐπιθεώρησις» ἐπραγματεύθη τὴν ἐπιρροὴν τῆς με-
ταξὺ τῶν τεκνοποιῶν ζευγῶν φυσιολογικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ
ἄρρενος ἢ τοῦ θήλεος φύλου. Ὅστις τῶν γονέων ἐπικρατεῖ
πλειότερον, διατρέχει πλείονας πιθανότητος νὰ μεταβιβάσῃ
τὸ γένος του εἰς τοὺς ἐπιγόνους. Ἡ δὲ ἀνά χειρὰς ἀποκάλυ-
ψις τῆς Αὐστριακῆς ἀπογραφῆς προσθέτει εἰς τὸν ἀνωτέρω
γενικὸν παράγοντα περαιτέρω ἔτι παρατηρήσεις. Αἱ παράνο-
μοι γεννήσεις εἶναι πλειότεραι ἔσον μέχρις ὀρίου καταβαίνο-
μεν πρὸς τὰς μικροτέρας τῆς νεότητος ἡλικίας· τὰ λάθη τότε
εἶναι πλειότερα, ὁ δὲ γάμος προϋποθέτει διάφορα στοιχεῖα
ὥστε νὰ μεταβιβάσῃται ἀναγκαίως εἰς μᾶλλον ἀνεπτυγμένης
ἡλικίας. Λοιπὸν εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι φυσιολογικῶς τα-
χύτερον τοῦ ἀνδρὸς ὀριμάζει ἡ γυνή, κεκλημένη ὑπὸ τῆς
Θεῆας Προνοίας νὰ φέρῃ ἐνωρίτερον τὰ φυσικὰ βάρη τῆς τε-
κνογονίας· ἐπόμενον δὲ οὕτω εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πα-

ρανόμων τῆς νεότητος ἐνώσεων νὰ ἐπικρατῇ ἡ θηλυγονία με-
ταξὺ τεκνοποιῶν τῆς πρώτης, οὕτως εἰπεῖν, ἡλικίας. Ἄλλ'
ἔρχεται καὶ ἡ περίοδος τῶν νομίμων γάμων, κατὰ τὴν ὁ-
ποίαν ὁ ἀνὴρ εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς μείζονος ὀριμάν-
σεως καὶ ἐπομένως δεῖον νὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ τὸ φύλον τῆς
τεκνογονίας. Παρατηρεῖται τοιοῦτοτρόπως ἰσχυροτέρα τότε ἡ
πρὸς ἀρρενογονίαν τάσις· ἡ δὲ περίστασις ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν
παρανόμων ἐνώσεων ἡ ἀρρενογονία κατὰ τὰς ὑστεροτοκίας
ἀναπτύσσεται εἶναι ἰδιαιτέρα λεπτομέρεια, τὴν ὁποίαν ἐξηγεῖ
ὁ προβιδιασμός τῆς ἡλικίας τῶν παρανόμων τεκνοποιῶν ἀπὸ
τῆς πρώτης τοῦ λάθους πτώσεως μέχρι τῆς ἐπαναλήψεως
τῶν βαρέων συνεπειῶν αὐτοῦ. «Ἡ κόρη—μήτηρ, λέγει ὁ
Bertillon, μανθάνει δαπάναις ἑαυτῆς τὴν ἀξίαν τῶν ἀποτε-
λεσμάτων τοῦ πρώτου λάθους, σπανίως δὲ ἐκτίθεται εἰς νέαν
πτῶσιν· τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν παρανόμων ἐνώσεων μόλις
λογίζονται 120 ὑστεροτοκίαι ἐπὶ 100 πρωτοτοκιῶν».

Ἄλλὰ τὸ γένος τῶν τέκνων ἐν ταῖς νομίμοις τοῦ γάμου
ἐνώσει κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ τῶν ἐκτεθέντων
τῆς Αὐστριακῆς ἀπογραφῆς. Πῶς συμβαίνει ὅτι ἡ πρὸς ἀρρε-
ρογονίαν τάσις εἶναι ἰσχυροτέρα ἐν ἀρχῇ καὶ ἡ πρὸς θηλυγο-
νίαν τάσις ἰσχυροτέρα ἐν τῷ τέλει; Ἐπὶ 100 θηλέων αἱ πρω-
τοτοκίαι παράγουσιν 110,1 ἄρρενας καὶ αἱ ὑστεροτοκίαι 105,3
τοιούτους. Ἐὰν ἡ ἐπικρατήσις τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὀκυριώτερος πα-
ράγων, λαμβάνουσιν ἀναγκαίως χώραν οὐσιώδεις κατ' αὐτὸν
ἀλλοιώσεις ἔσφ' ὅπως συμβαίνει ἡ ἡλικία τοῦ γάμου, ὅπως ἐπέρχη-
ται τοιοῦτο ἀποτέλεσμα. Φαίνεται δὲ σημαντικώτατον ἐπὶ
τῆς προκειμένης τῶν ἰδεῶν ὄψεως ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔλεγεν ὁ
Ἄριστοτέλης: «Ἔστι δ' ὁ τῶν νέων συνδυασμός φαῦλος πρὸς
τεκνοποιίαν· ἐν γὰρ πᾶσι ζώοις ἀτελεῖ τὰ τῶν νέων ἔκγονα καὶ
θηλύτοκα μᾶλλον καὶ μικρὰ τὴν μορφήν, ὥστ' ἀναγκαῖον ταῦτό
τοῦτο συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων» (Πολ. 4, σελ. 133b).
Καὶ συνεβούλευε μὲν ὁ μέγας φυσιοδίφης τὸ συζευγνύειν τοὺς
ἀνδρας τριακονταετείς περίπου, ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔμως τῆς
καταστατικῆς ἀποκαλύψεων πρέπει νὰ δεχθῆ τις, ὅτι καθό-

σον οί ἄρρενες τεκνοποιοὶ ἀποχαιρετῶσι τὴν πρώτην τῆς ἀνδρικής ἀκμῆς ἡλικίαν, οἱ ἄρροι τῆς θηλυγονίας ἐπιτείνονται, καὶ ὅτι ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἄρρενος ἢ τοῦ θήλεος γονέως ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ ποικίλων περιστάσεων ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν γεννήσεων περιόδῳ τροποποιεῖται.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Κ Α Ι Τ Ε Χ Ν Α Ι

Ἡ μὲν γεωργία παράγει φυτὰ καὶ ζῶα, ἡ δὲ περαιτέρω ἐξάσκησις αὐτῆς, εἴτε ἐκ τῶν προτέρων εἴτε ἐκ τῶν ὑστέρων, δίδει τὴν ἀρχὴν εἰς διαφόρους τέχνας, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν γεωργικὰς. Πρὸς τοῦτο ἀναγκάζεται ἡ γεωργία νὰ συνδυασθῇ πρὸς ἰδιαιτέρας πολλακίς ἐπιστήμας, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ γενικὸν τέλος, εἰς ὃ ἀποβλέπει ὁ ἄνθρωπος, εἶναι πόρισμα πολλῶν καὶ ποικίλων ὄρων, τῶν ὁποίων ἡ συνεργασία εἶναι ἀπαραίτητος. Οὕτως ἡ γεωργία διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πρὸς τὴν χημείαν παράγει τὴν σόδα, τὴν πότασσαν καὶ τὰ τεχνητὰ λιπάσματα, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πρὸς τὴν μηχανικὴν παράγει τὴν ἀλεστικὴν καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πρὸς τὴν ὑδραυλικὴν παράγει τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων κλπ. Θέλομεν πραγματευθῆναι διαδοχικῶς περὶ διαφόρων ἐν τοῖς ἐπομένοις γεωργικῶν τεχνῶν.

α) Ἀ λ ε σ τ ι κ ῆ. Τέχνη παναρχαία, τῆς ὁποίας τὰ ἐργαλεῖα διαδοχικῶς ἐκίνησαν ἀνθρώπων χεῖρες (χειρόμυλοι), κτηνῶν δυνάμεις (ἀλογόμυλοι), ὑδάτων ρεύματα (ὕδρομυλοι), ἀνέμου πνοαί (ἀνεμόμυλοι), ἀτμοῦ ἰσχύς (ἀτμόμυλοι). Πρέπει οὐ μόνον νὰ παραγάγῃ ἡ γῆ ἔσον δυνατόν πλείονας δημητριακοὺς καρπούς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτῶν ἡ τέχνη τὸ περιεχόμενον ἄλευρον, χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ τὴν ποιότητα, τὴν καθαρότητα, τὴν ιδιότητα, ἀποχωρίζουσα τὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων καὶ μεταχειριζομένη τὰ οἰκονομικώτερα, ταχύτερα καὶ σκοπιμώτερα μέσα. Αἱ βελτιώσεις τῆς ἀλεστικῆς ἀκολουθοῦσι τὸ ρεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὑδρομύλους αἱ τελειότεραι μέθοδοι ἀφορῶσιν εἰς τὴν τελειότεραν κατασκευὴν τῶν ὑδραυλικῶν τροχῶν, συνδυαζομένης τῆς ὀρμῆς τοῦ ὕδατος πρὸς τὸ βᾶρος αὐτοῦ, ἐξ οὗ περ κατέστησαν χρήσιμοι καὶ αἱ ἀπὸ μικροῦ ὕψους πτώσεις τῶν ὑδάτων. Ἡ κατασκευὴ τῶν μυλολίθων καὶ τὸ χάραγμα αὐτῶν ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν τῆς τεχνικῆς προόδου ἔποψιν, καθὼς καὶ τὰ καθαριστικὰ ἐργαλεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ μύλου ἐξερχομένης τετριμμένης ὕλης, ἥτις ἐν συντομωτάτῳ χρόνῳ διατρέχει τὰ διάφορα στάδια τοῦ τελειότερου καθαρισμοῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς κινούσης τὸν μύλον δυνάμεως.

β) Ἀ ρ τ ο π ο ι ε ῖ α. Τέχνη πρώτης ἀνάγκης συνεχομένη πρὸς τὰ ἀπώτατα σκότη τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπογενείας. Κατὰ τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς, ὁ ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι σπογγώδης καὶ ἐλαφρὸς, ἀποτέλεσμα τῆς τελειότερας ζυμώσεως αὐτοῦ καθ' ἣν τὸ ἀνθρακικὸν ἀξύ, προσπαθοῦν νὰ ἐκφύγῃ, φουσκώνει τὴν κολλώδη ὕλην τῆς ζύμης καὶ σχηματίζει αὐτὴν εἰς εἶδος λαβυρίνθου ἀδιεξέδου διὰ τῶν ἀναριθμητῶν θάλων τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ κατὰ τὴν ζύμωσιν καὶ διατηρεῖ ὁ ἄρτος μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κλιβάνου ἐξαγωγήν αὐτοῦ. Χρῆσις καταλλήλου ἀλεύρου, προπαρασκευῆ προζυμίου, καλὴ ζύμωσις καὶ καλὸν ψήσιμον ἰδοὺ οἱ κύριοι τῆς ἀρτοποιίας ἄρροι. Τὸ προζύμιον ὁποτελεῖ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μερίμνης ἐν τῇ προκεχωρημένῃ ἀρτοποιίᾳ, διότι φθάνει μέχρι τεσσάρων ζυμώσεων, συνδυάζεται δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἀφροῦ τοῦ ἀναβράζοντος ζύθου, ἵνα μεταδώσῃ εἰς τὸν ἄρτον μείζονα ἐξόγκωσιν. Ἡ ἐντὸς τοῦ ἀλεύρου ἀνάμιξις ξένων οὐσιῶν ἀποτελεῖ ἔποψιν συνδεσμένην πρὸς τὰ τρυφερά τῆς δημσίας ὑγιεινῆς ζητήματα. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰ ἐξ ἀραβοσίτου, κριθῆς, βρώμης, γεωμήλων, κυάμων κλπ. ἄλευρα, ὑπάρχουσιν οὐσαί τὰ μάλιστα βλαβεραὶ διὰ τὴν ζωικὴν τοῦ ἀνθρώπου οἰκονομίαν ὡς π. χ. ὁ θεικὸς χαλκός, ἡ θεικὴ ποτάσσα, ὁ ἔνθειος ψευδάργυρος, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ὅπως καταστήσωσι τὸν ἐξ ἀλεύρων κακῆς ποιότητος παραγόμενον σίτον εὐλογοφανῆ εἰς τοὺς ὄρους τῆς καλῆς θέας. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἡ ἀστυνομικὴ

έξουσία τῶν πόλεων αἰσθάνεται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τιμωρίαν τῶν τοιούτων καταδολιεύσεων, αἵτινες ἐνεργοῦνται κατὰ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀρτοκαταναλωτῶν.

γ') Ἀ μ υ λ ο π ο ι ε ῖ α. Ἡ τέχνη αὕτη διεξάγεται εἴτε ἐντὸς τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν εἴτε ἐντὸς μεγάλων ἢ μικρῶν ἐργοστασιῶν, ὅτε ἀποτελεῖ εἰδικῶν ἐπιχειρήσεων κλάδον. Ἐν καιρῷ ἀφθονίας τὰ γεώμηλα, τρέχοντα τὸν κίνδυνον νὰ φθαρῶσι, μεταβάλλονται διὰ τῆς τέχνης ταύτης εἰς ἄμυλον, τὸ ὁποῖον δύναται εὐκολώτερον νὰ ἀσφαλισθῇ ἐντὸς ἀποθηκῶν καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πλείονα ἔτη, χρησιμεῦον ἐν ἐποχῇ σιτοδείας. Ἡ εἰς ἄμυλον μεταβολὴ τῶν γεωμύλων γίνεται, πλυνομένων καὶ τριβομένων αὐτῶν δι' ἐπίτηδες μηχανῆς, συγκειμένης ἐκ δύο ὀδοντωτῶν κυλίνδρων, μέχρις οὗ μεταποιηθῶσιν εἰς χυλόν. Ὁ χυλὸς πλύνεται ἐντὸς τριχίνων ἢ συρματινῶν κοσκίνων, τὸ δὲ νερὸν συμπαρασύρει κάτωθεν τοῦ κοσκίνου τὸ ἄμυλον. Ὄταν τὸ νερὸν ἀρχίσῃ νὰ καταρρέῃ καθαρὸν, τότε ὁ πλυθεὶς χυλὸς δίδεται χάριν τροφῆς εἰς τὰς ἀγελάδας καὶ τοὺς χοίρους, τὸ δὲ ὕδωρ ἀφίεται εἰς ἀνάπαυσιν. Ὄταν κατακαθίσῃ τὸ ἄμυλον, τὸ θέτουσιν εἰς τριχίνους σάκκους ἵνα κατασταλάξῃ, καὶ ἀκολούθως τὸ ἀποξηραίνουσιν. Ἀπὸ 100 ὀκάδων γεωμύλων ἐξάγονται 16 ἕως 17 ὀκάδες ἄμυλου. Ἐξάγεται προσέτι ἄμυλον καὶ ἀπὸ τὰ σιτηρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὄσπρια, τὰ κάστανα καὶ τὰ τοπινομπούρια. Μεταχειρίζονται τὸ ἄμυλον εἰς τὴν ἀρτοποιίαν. Μεταβάλλουσιν εὐκόλως αὐτὸ εἰς σεράπιον, βράζοντες τὸ ἄμυλον εἰς ὕδωρ διὰ θεϊκοῦ ὀξέος κεκραμένου, τὸ δὲ σεράπιον αὐτὸ χρησιμεύει, ἀφοῦ διὰ κρητίδος ἀφαιρεθῇ ἐξ αὐτοῦ τὸ θεϊκὸν ὀξύ, εἰς κατασκευὴν ζυθοῦ, ἢ ρίπτεται εἰς τοὺς ἀδυνάτους οἴνους, ἢ μεταβάλλεται εἰς οἰνόπνευμα ἢ ὀξος.

δ') Ἡ οἶ ν ο π ο ι ε ῖ α χειραφετεῖται ἐπίσης καὶ καθίσταται ἰδιαιτέρα βιομηχανία τῶν μεσημβρινῶν τόπων, ἀνεξάρτητος τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου. Ἡ χημεία συνετέλεσεν εἰς τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς, ὀδηγήσασα τὸν οἰνοποιὸν 1) εἰς τὴν τελειοτέραν κατασκευὴν τῶν οἰνοδοχείων, προφυλαττόντων τὸ

ὕγρον, ἀφ' ἧς στιγμῆς τίθεται εἰς αὐτά, ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀποσυνθετικῶν στοιχείων τῆς ἀτμοσφαιρας, 2) εἰς τὴν κατὰ τὴν ἀνάγκην ἀπ' ἀρχῆς τροποποίησιν τοῦ γλεύκουσ διὰ προσθήκης τῶν ἐλλειπόντων ἐξ αὐτοῦ συστατικῶν στοιχείων, 3) εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νοσημάτων αὐτοῦ.

ε') Ἡ σικεροποιεῖα, ἥτοι ἡ κατασκευὴ τοῦ μηλίτου, τοῦ ἀπηδίτου καὶ τοῦ σορβίτου, ποτῶν ὑποδεεστέρων τοῦ οἴνου, καθὼς καὶ ἡ ζυθοποιεῖα, εἶναι βιομηχανία λαβοῦσαι μεγαλύτεραν τῆς οἰνοποιίας ἀνάπτυξιν καθ' ὅλους τοὺς βορειοτέρους μεγάλους πληθυσμούς τῆς Εὐρώπης. Δάση ὀλόκληρα σικεροφόρων δένδρων χορηγοῦσι τοὺς ἀναγκαίους εἰς τὰ ἐργοστάσια, ὡς ἀκατέργαστον ὕλην, καρπούς, ἐκτεταμένοι δὲ φυτεῖαι χουμέλης ἢ λυκίσκου παρέχουσιν εἰς τὴν ζυθοποίησιν τὰ λίαν ἀναγκαῖα τοῦ φυτοῦ τούτου ἄνη, τὰ καθιστῶντα τὸν ζύθον εὐωδέστερον καὶ πικρότερον.

ς') Ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὅπου οἱ οἴνοι δυσκόλως ξυρίζουσιν, ἡ ὀξοποιεῖα εἶναι ἐπίσης μία τῶν ἰδιαιτέρων βιομηχανιῶν. Ὅλα τὰ ὑγρά περιέχοντα σάκχαρ ἢ ὕλας δυναμένας νὰ μεταβληθῶσιν εἰς σάκχαρ, καὶ ὅσα ὑπεβλήθησαν εἰς οἰνώδη ζύμωσιν, δύναται νὰ μεταποιηθῶσι χημικῶς εἰς ὀξος· ὅθεν ὁ οἶνος, τὸ οἰνόπνευμα, τὰ σίκερα, ὁ ζύθος, αἱ σταφίδες, ὁ ὄρρος τοῦ γάλακτος, τὸ μέλι κλπ. εἶναι ὕλαι εὐχρηστοὶ πρὸς κατασκευὴν ὀξους.

ζ') Ἡ πνευματοποιεῖα ἔλαβεν, ἕνεκα τῆς χημείας, σημαντικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν. Τὸ ἐξαγόμενον οἰνόπνευμα εὐρίσκεται μεμιγμένον μὲ μικρὰν ἢ μεγάλην ποσότητα ὕδατος. Αἱ πρῶται ὕλαι ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ οἰνόπνευμα ἐξάγεται εἶναι αἱ ἀμέσως περιέχουσαι ζακχαρώδεις οὐσίας, χυμούς δηλαδὴ ἐξηγημένους ἐκ τῶν καρπῶν, ἐκ τῶν στελεχῶν καὶ ἐκ τῶν ριζῶν τῶν φυτῶν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι οὐσῖαι, ὡς αἱ ἄ μ υ λ ῶ δ ε ι σ, αἵτινες ἀπαιτεῖται νὰ μεταβληθῶσι κατὰ πρῶτον εἰς σακχαρώδεις διὰ νὰ γείνωσιν ἐπιδεκτικαὶ ζυμώσεως.

η') Ἡ σακχαροποιεῖα εἶναι βιομηχανία λαβοῦσα κυριαρχίαν, οὕτως εἶπεῖν, ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ. Εἰς ὅλα

τὰ θερμὰ κλίματα, τὸ σάκχαρ ἐξάγεται ἐκ σακχαροκαλάμων, ἐπίτηδες καλλιεργουμένων· ἀλλ' ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἀντι καλάμων, μεταχειρίζονται, ὡς πρώτην ὕλην, τὰ κοκκινογούλια, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν τελειοποιουμένων μεθόδων δίδουν σάκχαρ ὅμοιον τοῦ τῶν σακχαροκαλάμων. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἔδωκεν ὠθησιν μεγάλην εἰς τὴν γεωργίαν, χορηγήσασα εἰς αὐτὴν τὸ μέσον μεγάλης καταναλώσεως γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ γεωργία μόλις ἐπαρκεῖ νὰ χορηγήῃ εἰς τὰ καθεκάστην πολλαπλασιαζόμενα σακχαροποιεῖα τὴν ἀπαιτουμένην πρώτην ὕλην. Ἐκτὸς τούτου, τὰ κοκκινογούλια εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν πνευματοποιάν. Ἡ νόσος, ἣτις πρὸ χρόνων μαστίζει καὶ τὰ κοκκινογούλια, ἠνάγκασε τοὺς Εὐρωπαίους νὰ στρέψωσι τὸ βλέμμα των κατεῖς ἄλλα σακχαροφόρα φυτὰ· εἰσῆχθη δὲ οὕτως ἡ καλλιέργεια τοῦ σακχαροφόρου καλαμοσίτου, εὐκόλως καλλιεργουμένου, τοῦ ὁποίου ὁ ὅπος, κατὰ τὰς γενομένας δοκιμὰς, δύναται νὰ ἦναι χρησιμώτατος καὶ ἐπωφελέστατος εἰς τὴν σακχαροποιάν, τὴν πνευματοποιάν καὶ τὴν οἴνοποιάν.

θ') Ἡ ἐλαιοποιεῖα ἀπέκτησεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τελειότερα ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἐντελέστερα πιεστήρια. Εἰς τὰ βορειότερα μέρη, ὅπου ἡ ἐλαιὰ δὲν εὐδοκίμεῖ, καλλιεργοῦνται διάφοροι ἐλαιοφόροι σπόροι ἐκθλιβόμενοι διὰ τῶν εἰρημένων ἐλαιοτριβεύων, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξαγόμενον ἐλαιον καθαρίζεται προηγουμένως καὶ καθίσταται χρήσιμον εἰς τὴν κατανάλωσιν.

ι') Ἡ ἐξαγωγή τῆς τερεβίνθου, τῆς κτραμῆς, τῆς ρητίνης καὶ τοῦ μέλανος δὲν εἶναι παρημελημένη, οὔτε εἶναι ἐγκαταλελειμμένη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τυχόντος. Ἐτελειοποιήθη καὶ αὕτη ὑπὸ τῶν σοφῶν, καὶ ἐνεργεῖται χωρὶς βλάβην τῶν δένδρων, διὰ κριδάνων καὶ ἄλλων ἐργαλείων ἀξίων λόγου.

ια') Ἡ ἀνθρακοποιεῖα ἀπέκτησε καὶ αὕτη τὰς καμίους τῆς, ἀντὶ τῶν πρώην ξυλοσωρῶν, καὶ τοιοουτοτρόπως ἐξάγονται ἀνθρακες περισσότεροι, καλλιτέρας ποιότητος καὶ δι' ὀλιγωτέρων ἐξόδων. Διὰ τῶν καμίνων δύναται τις νὰ συλ-

λέξῃ εὐκολώτερον τὸ ἐκ τῶν καιομένων ξύλων ἐξαπιζόμενον ὀξικόν ὀξύ. Διὰ μεθόδων παραπλησίων κατασκευάζονται ἀνθρακες καὶ ἐκ τῆς τύρφης, tourbe, ὕλης ὀρυκτῆς, χρησίμου εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Εὐρώπης κατὰ πολλὰς περιστάσεις.

ιβ') Ἡ προετοιμασία τοῦ λίνου καὶ τῆς κανάβεως πρὸς παραγωγὴν νήματος, συνισταμένης εἰς τὸ μόσχευμα, τὸ κτύπημα, τὸ νέσιμον καὶ τὸ ὕρασμα, εἶναι τέχνη ἐνασχολούσα μέγα μέρος τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης. Τὸ μόσχευμα καὶ τὸ κτύπημα τῶν νηματωδῶν φυτῶν εἶναι αἱ τὴν προσοχὴν τοῦ νοήμονος γεωργοῦ ἐλκύνουσαι κυριώτεροι ἐργασίαι, διάφοροι δὲ μέθοδοι καὶ διάφορα ἐργαλεῖα εἶναι εἰς χρῆσιν κατὰ διαφόρους τόπους. Τὸ ἐν Ἑλλάδι παραγόμενον λίνον δὲν ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἄλλην ἀνάγκην παρὰ μόνον εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σχοινίων.

ιγ') Ἡ γαλακτοουργία, ἣτοι ἡ μεταποίησις τοῦ γάλακτος εἰς βούτυρον ἢ τυρόν, ἐφθασεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τῆς τελειοποιήσεως, καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὁ ἀπὸ διάφορα μέρη αὐτῆς ἐξαγόμενος ἀξιόλογος τυρός. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀμέλγουν μόνως τὰς ἀγελάδας, ὡς δυναμένης νὰ διδώσιν μεγάλην ποσότητα γάλακτος, ἣτοι ὀκτώ, ὡς ἔγγιστα, ὀκάδας ἐκάστη κατὰ μέσον ὄρον. Τὰ πρόβατα δὲν ἀμέλγονται ἐκεῖ, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε αἱ μητέρες, οὔτε τὰ ἀρτίτοκα ἀρνία στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων δυνάμεων.

ιδ') Ἡ ἐριοπλυσία εἶναι τέχνη ἀναπόφευκτος εἰς τὸν κτηνοτρόφον. Τὰ ἔρια λαμβάνουσι δύο πλύσεις πρὶν μεταβληθῶσιν εἰς νῆμα. Ἡ μὲν πρώτη γίνεται ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων ἵνα ἀφαιρεθῇ ἀπὸ αὐτὰ ὁ ρύπος, καὶ πωληθῶσι καθαρὰ, ἡ δὲ δευτέρα ἵνα καθαρισθῶσιν ἐντελέστερον ἕπως εἶναι ἐπιδεκτικὰ χρωματισμοῦ. Ὁ ρύπος τοῦ ἐρίου σύγκειται ἀπὸ δύο οὐσίας α') τὸν πίον ὅστις εἶναι ἔκκρισις τοῦ δέρματος προσκολλημένη εἰς τὸ ἔριον, χημικῶς δὲ ἐθεωρήθη ὅτι εἶναι ἀληθῆς σάπων, ἔχων ὡς βάσιν τὴν πότασσαν, καὶ β') τὸ πάχος τὸ ὁποῖον εἶναι ἔκκρισις τῶν ἰδίων τριχῶν. Ἡ ἀποβολὴ τοῦ πίνου γίνεται εὐκόλως διὰ πλύσεως τῶν ἐρίων εἰς κινούμενον ψυχρὸν

ὕδωρ, ἢ δὲ ἀφαίσεις τοῦ πάχους γίνεται εἰς τὰ ἐργαστάσια διὰ θερμοῦ ὕδατος μετὰ σάπωνος, ἢ σεσηπότων οὖρων. Διὰ τὴν πλύσιν τῶν ἐρίων ὑπάρχουσι διάφορα ἐπίτηδες συστημένα ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἐν χρήσει διάφοροι μέθοδοι, καὶ ὅπου τὸ ἔριον χωρίζεται καὶ κατατάσσεται εἰς ποιότητας. Οἱ κτηνοτρόφοι ὁμῶς ἐνεργοῦσι τὸν καθαρισμὸν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Πρὸ τῆς κουρᾶς, τρεῖς ἄνθρωποι ὀδηγοῦν τὰ πρόβατα εἰς ρύακα· εἰς ἐξ αὐτῶν ρίπτει τὸ πρόβατον εἰς τὸ ὕδωρ ἵνα βραχῇ καλῶς· ἕτερος τὸ λαμβάνει ἀπὸ τοὺς πόδας καὶ τὸ κινεῖ ἀνάσκελα ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἵνα ἀφαιρεθῇ ὁ ρύπος, καὶ ὁ τρίτος τὸ μεταφέρει εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, τὰ πρόβατα κουρεύονται, καὶ ἡ κουρά ἐκάστου, τυλισσομένη οὕτω πως ὥστε τὸ ψαλιδισμένον μέρος νὰ φαίνεται πρὸς τὰ ἔξω, ἀποτελεῖ χωριστὸν δέμα.

ιε') Ἡ μεταξοκλωσία εἶναι μεγίστη βιομηχανία, ἐχουσα παντοῦ συστημένα ἐξαιρέτα ἐργαστάσια, ἀμιλλώμενα μεταξὺ τῶν πρὸς τελειοποίησιν τῆς τέχνης. Τὰ κουκούλια ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἰς κριθάνους, καὶ ἀποταμιεύονται, χρησιμεύουσιν ὡς πρώτη ὕλη εἰς τὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐργαζόμενα ἐργαστάσια. Ἡ τελειοποίησις τῆς μεταξοκλωσίας συνίσταται α') εἰς τὸ νὰ εἶναι τὸ νῆμα λεπτόν, καθαρὸν καὶ ἴσον καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν καὶ β') εἰς τὸ νὰ ἐξάγῃται ἐκ τῶν ἀναπηνιζομένων κουκουλίων ἐλαχίστη ποσότης χονδράδων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὄχι μόνον αἱ ἄψυχοι μηχαναὶ τελειοποιῦνται καθεκάστην, ἀλλὰ καὶ αἱ ἔμψυχοι, αἱ ἀναπηνίστριαι γυναῖκες, γυμναζόμεναι εἰς τὴν ἐπιτηδειοτέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς πρώτης ὕλης. Τοιοῦτρόπως ὀλιγοστεύουσιν αἱ παραγωγικαὶ δαπάναι, αὐξάνει δὲ καὶ τελειοποιεῖται τὸ προϊόν.

ις') Ἡ χρησιμοποίησις τῶν λειψάνων τῶν ζώων εἶναι ἐπίσης σπουδαία γεωργικὴ τέχνη. Τὰ ζῶα παρ' ἡμῶν μόλυνουσι τὸν ἀέρα θνήσκοντα, ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὁμῶς ἐγκαίρως ὀδηγοῦνται πρὸ τοῦ θανάτου, ἢ μετὰ τὸν θάνατον μετακομίζονται εἰς ἐπίτηδες ἐργαστάσια, ὅπου τὰ λείψανά των λαμ-

βάνουσιν ἀπείρους προπαρασκευὰς καὶ τροποποιήσεις. Αἱ σάρκες αὐτῶν χρησιμεύουσι πρὸς τροφήν καὶ πάχυνσιν τῶν χοίρων καὶ τῶν πτηνῶν, ἀφοῦ προηγουμένως μαγειρευθῶσι μετὰ γεώμηλα ἢ ἄλευρον. Τὸ πάχος τῶν σαρκῶν καὶ τῶν ὀστέων χρησιμεύει πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς ἀλείψιν τῶν μηχανῶν κλπ. Αἱ τρίχες εἰς τὸ γέμισμα τῶν στρωμάτων. Τὰ δέρματα εἰς τὴν βυρσοδεψίαν. Τὰ ὀστᾶ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ζῶανθρακος, χρησίμου εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ σάκχαρος, καί, μετὰ τὴν χρῆσιν ταύτην, ὡς κόπρου. Μεταβαλλόμενα δὲ τὰ ὀστᾶ καὶ εἰς κόνιν χρησιμεύουσιν ἀπ' εὐθείας πρὸς κόπρισιν τῶν ἀγρῶν. Τὸ αἶμα γίνεται ἀξιόλογος κοπρία, ψηνόμενον μετὰ χύματος, τὸ δὲ τοῦ βοῦς ἰδίως χρησιμεύει πρὸς καθαρισμὸν τοῦ σάκχαρος καὶ τῶν σεραπίων. Οἱ τένοντες καὶ οἱ χόνδροι μεταβαλλονται εἰς ξυλόκολλαν, χρήσιμον εἰς τοὺς ξυλουργούς, τοὺς ὑφαντάς καὶ τοὺς χρωματιστάς. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐφαρμένα πέταλα καὶ καρφία τῶν ποδῶν των μεταβάλλονται ἀπὸ τοὺς σιδηρουργούς εἰς νέας σιδηρᾶς ράβδους. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἀπειράριθμα γένη τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ζῶντα ὑπηρετοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ὑπηρετοῦσιν ἐπίσης αὐτὸν καὶ μετὰ θάνατον.

ιζ') Ἡ κατασκευὴ τῆς ποτάσης γίνεται ἐκ τῆς στάκτης τῶν ξύλων. Ἐνεργεῖται δὲ ἐπωφελῶς εἰς τόπους ἔχοντας ἀπέραντα δάση, ὡς εἰς τὴν Σουηδίαν, τὴν Ρωσσίαν τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν. Ἡ δὲ κατασκευὴ τῆς σόδας γίνεται ἀπὸ τὴν στάκτην θαλασσίων φυτῶν, καὶ ἐκ τοῦ ἁλατος. Τὰ προϊόντα ταῦτα χρησιμεύουσιν ὡς πρώτη ὕλη εἰς τὰ ὑαλουργεῖα, τὰ σαπωνοπιεῖα, τὰ πλυσταρεῖα, τὰ λευκαντήρια καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας χημικὰς χρήσεις κλπ.

ιη') Ἡ ἐξαγωγή τῆς ἀργίλλου, χρησίμου εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν πηλοπλαστικὴν, καὶ τῆς τιτάνου, χρησίμου πρὸς βελτίωσιν τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν οἰκοδομίαν, καὶ ἡ ἀνώρυξις διαφόρων ἄλλων ὄρυκτων, καθὼς τῆς μάργας καὶ τῆς τύρφης, εἶναι τέχναι τῆς γεωργικῆς ἀρμοδιότητος. Εἰς ὅλα ταῦτα ἡ ἐπιστήμη ἐβοήθησε τὴν τέχνην νὰ διακρίνη τὴν ποιότητα

καὶ τὴν ἀξίαν ἐκάστης οὐσίας, ὅπως γίνεται ἀνάλογος καὶ ἐπωφελῆς χρήσις αὐτῆς.

ιβ') Ἡ ἐξαγωγή τοῦ ἁ λ α τ ο ς, χρησίμου εἰς τροφήν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πρὸς κατασκευὴν τῆς σόδας, κατατάσσεται ἐπίσης εἰς τὰς γεωργικὰς τέχνας· τὸ ἄλας, εὐρισκόμενον εἰς ὄρυκτὴν κατάστασιν, μεταλλεύεται ὡς τὰ ἄλλα ὄρυκτά, ἵνα καθαρισθῆ δὲ ἀπὸ ἄλλας οὐσίας, ἀναλύεται καὶ κρυσταλλοῦται ἐκ νέου. Πήγνυται δὲ ἄλας καὶ ἐκ θαλασσίου ὕδατος, ἢ ἐξ ὑδάτων ἀλμυρῶν πηγῶν, εἰς ἐπίτηδες κατασκευασμένας ἀλικάς. Ὅλαι δὲ αὗται αἱ ἐργασίαι δὲν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ τυχόντος, ἀλλ' ἐνεργοῦνται ἀπὸ χειρᾶς ἱκανᾶς καὶ κατὰ κανόνας.

κ') Ἡ κατασκευὴ τ ε χ ν η τ ῶ ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν εἶναι τέχνη, πρὸς δημιουργίαν τῆς ὁποίας συνήργησεν ἡ χημεία. Ἐλαβε δὲ καὶ λαμβάνει ἡ τέχνη αὕτη ἀνάπτυξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Τὰ λιπάσματα τὰ ὁποῖα ὁ γεωργὸς παράγει ἐντὸς τοῦ κτηνοστασίου του δὲν ἀρκοῦσι πρὸς λιπάσμον τῶν ἀγρῶν του. Εἶναι διὰ τοῦτο ἠναγκασμένος νὰ ἀγοράζῃ τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον κυκλοφοροῦντα ἐμπορεύσιμα, ἢ τε χ ν η τ ᾶ, ἢ π ε π υ κ ν ω μ ῆ ν α καὶ ο ὑ σ ι ῶ δ η κα λ ο ῦ μ ε ν α λ ι π ᾶ σ μ α τ α, ἕνεκα τῆς συμπεπυκνωμένης αὐτῶν οὐσίας καὶ τοῦ μικροῦ αὐτῶν ὄγκου, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται εἰς πολυάριθμα ἐπίτηδες συστημένα ἐργοστάσια, ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν διευθυνόμενα. Πρὸς κατασκευὴν τῶν λιπασμάτων τούτων χρησιμεύουσιν ὡς πρῶται ὕλαι τὰ στερεὰ καὶ τὰ ὑγρά περιττώματα, λείψανα παντοίων φυτῶν καὶ ζώων, τὰ σαρίδια καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι τῶν πόλεων, στάκται καὶ ἄλατα, καὶ τέλος πάντων ὄλαι αἱ ὑποστάθμαι καὶ ἄλλαι ἄχρηστοι εἰς τὰς τέχνας ὕλαι. Εἶναι βέβαιον ὅτι μεταξὺ τῶν κατασκευαζόντων τεχνητὰ λιπάσματα ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἀγύρται, διότι ἔχει καὶ ἡ γεωργία τοὺς ἀγύρτας τῆς, οἵτινες πολλάκις διὰ πομπωδῶν ὀνομάτων, μὲ τὰ ὁποῖα τιτλοφοροῦσι τὰ νόθα αὐτῶν προϊόντα, καὶ μὲ τὰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας ἀποδίδουσιν εἰς αὐτά, ἀφοῦ μάλιστα κατορθώσωσι νὰ λάβωσιν

ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν καὶ προνόμιον ἐφευρέσεως, ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους τῶν γεωργῶν καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τὰ θηλάκια των καὶ τὸν τελευταῖον ὄβολόν, διὰ τῆς πωλῆσεως τῶν ἀχρηστων αὐτῶν ἐμπορευμάτων εἰς ἀξίαν ἑκατονταπλασίαν· ἀλλ' οὐχ ἤττον ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ δημοσιότης ἐξελέγχουσι τὸ ψεῦδος καὶ χορηγοῦσι τὰ μέσα τῆς ἀποφυγῆς παντὸς κινδύνου.

κα) Κατασκευὴ γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, τέχνη στενώτατα μὲ τὴν γεωργίαν συνδεδεμένη, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ἡ γεωργικὴ μηχανικὴ συνετέλεσε καὶ συντελεῖ ὄχι ὀλίγον. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἐνασχολεῖ μέγιστα καὶ περίφημα σιδηρουργεῖα τῆς Ἀγγλίας, ἐν οἷς κατασκευάζονται ἰδίως ἄροτρα, σπορεῖς, σκαλιστήρια, κύλινδροι, θεριστικά καὶ ἄλωνιστικά μηχαναί, ριζοκόπται καὶ ἀχυροκόπται, μηχαναὶ πρὸς κατασκευὴν πηλίνων καὶ ἄλλων παντὸς εἶδους καὶ πάσης χρήσεως ὀχετῶν. Ὁ σίδηρος εἶναι ἡ πρώτη ὕλη ἐξ ἧς ταῦτα κατασκευάζονται. Πλησίον τῶν μεγαλειτέρων τούτων σιδηρουργείων ἢ χυτηρίων ὑπάρχουσι συστημένα ἀγροικίαι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐργασία τῶν ἐργαλείων τοῦ καταστήματος δοκιμάζεται, πρὶν ἐκδοθῶσι ταῦτα εἰς πώλησιν. Αἱ βραβεύσεις, τὰς ὁποίας τὰ ἐργαλεῖα λαμβάνουσι εἰς τοὺς κατ' ἔτος γινομένους ἐπίτηδες γεωργικοὺς διαγωνισμοὺς, χρησιμεύουσιν ὡς τὰ μόνα καὶ ἀναπόφευκτα πρὸς τὴν πώλησιν των διαβατήρια, καὶ ὡς τὰ ἰσχυρότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἀναμφισβήτητα τῆς ἀρετῆς των ἀποδεικτικά. Ἡ τελειότης τῆς ἐργασίας, ἡ εὐτυχῆς ὑπὸ τῶν μηχανῶν ἀντικατάστασις πλειοτέρας διὰ χειρῶν ἐργασίας, καὶ ἡ μὴ ἀνωφελῆς ἀπώλεια, ἀλλ' ἡ οἰκονομία τῆς κινουμένης δυνάμεως, εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν. Ὁ δημιουργὸς αὐτῶν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ εἶναι σοφὸς εἰς δύο ἐπιστήμας· πρέπει δηλαδὴ νὰ εἶναι γεωργὸς καὶ μηχανικὸς συγχρόνως, ὥστε νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀνάγκας τῆς μιᾶς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ὄλων τῶν δυνατῶν μέσων τῆς ἄλλης.

κε') Ὁ χέ τευσις τῶν ἀγρῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ στεγνόνειν καὶ ὑγιαίνειν τὰς ὑγρὰς γαίας ἐφευρέθη εἰς τὴν Ἀγ-

γλίαν καὶ εἰσήχθη σήμερον εἰς ὅλα τὰ μέρη ὅπου ἡ γεωργία προώδευσεν. Ἡ ὀχέτευσις συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἀντὶ αἱ ὑγραὶ γαῖαι νὰ στραγγίζωσι δι' ἀνοικτῶν χανδάκων, οἷτινες κατ' ἔτος πρέπει νὰ καθαρίζωνται, κακῶς δὲ στεγνόνοισι τὸ ἔδαφος καὶ χωρίζουσι τὴν καλλιεργουμένην ἐπιφάνειαν εἰς περισσότερα μικρὰ χωράφια, (ὡς ἐκ τούτου δὲ ὄχι μόνον ἐμποδίζεται ἡ συνεχῆς ἐργασία τῶν μηχανῶν, περιοριζομένων εἰς στενόχωρα μέρη, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἔκτασις εἰς τὰ πέριξ τῶν χανδάκων μένει ἀκαλλιεργητος καὶ μὴ παραγωγικῆ), ἀντὶ, λέγομεν, τῆς πεπαλαιωμένης ταύτης μεθόδου, οἱ ἀγροὶ σήμερον στραγγίζουσι δι' ἀφανῶν μὲν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὑπογείων δὲ χανδάκων, χανδάκων δηλαδὴ οἷτινες ἠνοίχθησαν καὶ μετεχώθησαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτέθησαν εἰς τὴν κοίτην αὐτῶν σειραὶ πηλίνων ὀχετῶν, ἀπορροφούντων τὰ ὕδατα τοῦ ἀγροῦ, εἴτε βρόχινά εἴτε ἀναβρυτικά εἶναι ταῦτα, καὶ ἀποβαλλόντων αὐτὰ εἰς τὸ μέρος τῆς ἐκροῆς. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην πλησιάζει νὰ ὀχέτευθῃ πᾶσα ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἀγγλικῆς γῆς. Τὴν ὀχέτευσιν τῶν ἀγρῶν του δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἕκαστος πεφωτισμένος γεωργός, προμηθευόμενος τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, καὶ ὀδηγῶν τοὺς ἐργάτας αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἀνέδειξεν ἐπίτηδες ἐργολάβους ἀναδεχομένους τὴν ὀχέτευσιν. Ἴδου ἐκ ποίων ἐργασιῶν ἡ ὀχέτευσις ἀπαρτίζεται: 1) Χωροσταθμίζεται ὁ ἀγρὸς καὶ προσδιορίζεται ἡ κλίσις τῶν ὑδάτων καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐκροῆς· 2) ἀνοίγονται οἱ τε παράλληλοι χάνδακες, εἰς ἀπόστασιν δέκα βημάτων, ὡς ἔγγιστα, ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, καὶ οἱ πλάγιοι, οἱ δεχόμενοι τὰ ὕδατα ἐκ τῶν παραλλήλων, καὶ ἐξάγοντες αὐτὰ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκροῆς· 3) τίθενται οἱ ὀχετοὶ εἰς τὸ βάθος τῶν χανδάκων κατὰ σειρὰν χωρὶς νὰ κτισθῶσι, κατὰ μικροτέραν μὲν ἀπόστασιν εἰς τοὺς παραλλήλους χάνδακας, κατὰ μεγαλειτέραν δὲ εἰς τοὺς πλαγίους, συλλογεῖς ὀνομαζομένους. 4) Παραχώνονται οἱ χάνδακες μὲ τὸ ἴδιον ἐξαχθὲν χῶμα τῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπὸ διάστημα εἰς διάστημα ἀφίθησαν κτισταὶ ὀπαί, ὡς εἰς τὰ ὕδραγωγεῖα, ἵνα πα-

ρατηρήται δι' αὐτῶν ἡ λειτουργία ἐκάστης γραμμῆς. Οἱ ὀχετοὶ ἢ φέρονται διὰ τῶν ἀτμαμαζῶν ἀπὸ ἐπίτηδες συστημένα ἐργοστάσια, ἢ κατασκευάζονται ἐντὸς τοῦ ἰδίου κτήματος ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ εἰς τὸ ὑπαρῶσιμον ἔδαφος ὑπαρχούσης ἀργίλλου, καὶ ψήνονται εἰς προχείρως κατασκευαζομένους κλιβάνους. Διὰ τὴν οἰκονομικωτέραν κατασκευὴν αὐτῶν ὑπάρχουσι μηχαναὶ ἐν ταῖς ὁποῖαις ρίπτεται ὁ πηλὸς καὶ ἐξέρχεται μεταβεβλημένος εἰς ὀχετοὺς, καθὼς τὰ μακαρόνια ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τῶν ζυμαρικῶν. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ὠφελιμωτάτης ταύτης ἐφευρέσεως ἐνησχολήθησαν μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ ἔτι μεγαλειτέροι πολιτικοὶ καὶ οἰκονομολόγοι.

Α. Γ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ.

Λαμβάνω ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἐν τῷ 97^φ φυλ. (Μάρτιος 1881) τῆς «Οἰκονομικῆς Ἐπιθεωρήσεως» δημοσιευθεῖσαν κατάστασιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1881 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἰσολογισμὸν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1881. Τὰ ἀποτελέσματα ἔχουσιν ὡς ἑπεται:

Ἐνεργητικὸν	31 Μαρτίου 1881	31 Δεβρίου 1881
Μεταλλικὸν καὶ συναλλάγματα		
ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.	15,104,568	16,846,208
Γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπεζῆς	100,436	
Δάνειον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν		
ἐπ' ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας	43,119,733	70,757,950
Χρεώγραφα Κυβερνήσεως	25,918,050	30,378,620
Προεξοφλήσεις.	30,602,315	28,902,332
Ἄνοικτοὶ λ(σμοὶ, δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ, χρεωλυτικά, κλπ.	47,782,204	51,762,256
Διάφορα	2,898,753	4,782,910

Ἐν ὅλῳ 165,526,059 203,430,276

Παθητικὸν	31 Μαρτίου 1881	31 Δερίου 1881
Κυκλοφορία τραπεζικῶν γραμματίων.	75,575,830	95,142,116
Καταθέσεις ἔντοκοι καὶ ἄτοκοι	57,597,195	73,404,205
Παρακαταθῆκαι.	89,275	140,947
Ἐπιταγαὶ πρὸς πληρωμὴν. ...	318,662	730,765
Διάφορα.	1,315,097	3,382,243
Κεφάλαιον τακτικὸν καὶ ἀποθεματικόν.	30,630,000	30,630,000
ἐν ἔλφ	165,526,059	202,430,276

Κατὰ τὸ ἐνεάμηνον τοῦτο διάστημα ἡ ἐν γένει κυκλοφορία τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἠῦξεν κατὰ δραχμὰς 37,904,217. Ἦτοι ἐν μὲν τῷ ἐνεργητικῷ ἠῦξεν οἱ ἐξωτερικοὶ λ(σμοὶ μεταλλικὸν διαθέσιμον ἐν ὄψει κατὰ δραχ. 5,919,954. — Δάνειον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ κατὰ δραχ. 27,638,217. — Ἀνοικτοὶ λ(σμοὶ καὶ λοιπὰ δάνεια κατὰ δραχ. 4,334,086. — Ὁμολογίαι δανείου Κυβερνήσεως 120 ἑκατομμυρίων κατὰ δραχ. 4,477,035. — Διάφορα κατὰ δραχ. 1,962,397. ἐν ἔλφ κατὰ δραχ. 44,331,689. Ἠλαττώθησαν δέ, τὸ μεταλλικὸν κατὰ δραχ. 4,178,314. — Γραμμᾶτια Ἰονικῆς Τραπεζῆς κατὰ δρ. 100,436. — Προεξοφλήσεις καὶ χρεωλυτικὰ δάνεια κατὰ δραχ. 1,971,838. — Ὁμολογίαι δημοσίων δανείων κατὰ δραχ. 98,622. — Διάφορα κατὰ δραχ. 78,240. Ἐν ἔλφ κατὰ δραχ. 6,427,472. Καὶ ἐπομένως καθαρὰ αὔξεις ἐνεργητικοῦ κατὰ δραχ. 37,904,217. Ἐν δὲ τῷ παθητικῷ ἠῦξεν, ἡ κυκλοφορία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων κατὰ δραχ. 19,566,286. — Καταθέσεις ἔντοκοι καὶ ἄτοκοι κατὰ δραχ. 12,192,074. — Παρακαταθῆκαι κατὰ δραχ. 3,666,603. — Ἐπιταγαὶ πρὸς πληρωμὴν κατὰ δραχ. 412,103. — Διάφορα κατὰ δραχ. 2,898,466. ἐν ἔλφ κατὰ δραχ. 38,735,537. Ἠλαττώθησαν δὲ ἡ μερίς, «προεξοφλήματα» μετενεχθεῖσα εἰς πίσωσιν τῆς μερίδος «κέρδη καὶ ζημίαι», κατὰ δραχ. 831,320, καὶ ἐπομένως καθαρὰ αὔ-

ξεις ὅπως καὶ ἐν τῷ ἐνεργητικῷ κατὰ δραχ. 37,904,217.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα προσέθηκεν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τραπεζικὰ γραμμᾶτια ἐκ δραχ. 19,566,286, ἀλλ' ἐξ ἐτέρου ἐχορήγησεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν εἰς λ(σμὸν τοῦ ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ τῶν γραμματίων δανείου δραχ. 27,638,217, ἧτοι πλέον τῶν τεθέντων εἰς κυκλοφορίαν γραμματίων τῆς δραχ. 8,071,931, πλὴν ἐτέρων δρ. 4,477,035 εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου τῶν 120 ἑκατομμυρίων, τὸ δὲ ὑπερβάλλον τοῦτο ποσὸν τῶν δραχ. 12,548,966 συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἐντόκων παρ' αὐτῇ καταθέσεων, αἵτινες ἠῦξεν κατὰ δρ. 10,835,265, καὶ τοῦ μεταλλικοῦ τῆς περιορισθέντος κατὰ δραχ. 4,178,314. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ αὔξησης τῶν ἐντόκων καταθέσεων προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ καταβολῶν δόσεων τοῦ λαχειοφόρου δανείου τῆς Τραπεζῆς.

Ἐπειδὴ τὸ ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ τῶν γραμματίων τῆς Τραπεζῆς δάνειον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἀνῆλθε κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου εἰς δραχ. 70,757,950, ἧτοι εἰς τραπεζικὰ γραμμᾶτια δραχ. 48,772,269, εἰς μεταλλικὸν δὲ δραχμὰς 21,985,681 κατὰ τὴν περὶ τοῦ δανείου τούτου σύμβασιν, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐδύνατο νὰ ἔχη εἰς κυκλοφορίαν γραμμᾶτια τῆς α) ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ εἰς τραπεζικὰ γραμμᾶτια δάνειον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἧτοι δραχ. 48,772,269, β) ποσοῦ τριπλασίου τοῦ εἰς μεταλλικὸν δανείου ἐκ δρ. 21,985,681, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῆς μεταλλικοῦ ἐκ δρ. 6,108,366 ἑμοῦ δραχ. 28,094,047X3=δρ. 84,282,141, τὸ ἔλον δρ. 133,054,410. Ἀφαιρουμένων τῶν ἀτόκων καταθέσεων ἐκ δραχ. 5,604,912, μένει ὑπόλοιπον δραχ. 127,449,498, ἧτοι ἐδύνατο ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ ἐν κυκλοφορίᾳ γραμμᾶτια ἐκ δραχ. 95,142,116, καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐκ δραχ. 32,307,382.

Περὶ τοῦ τραπεζικοῦ σολοικισμοῦ τῆς συμβάσεως περὶ τοῦ δανείου ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ, ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν γραμματίων, αἵτινα ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ, ἵνα θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν, ἐγράφησαν ἱκανὰ ἐν προηγουμένῳ

τῆς «Οικονομικῆς Ἐπιθεωρήσεως» φυλλαδίω. Ὅπως δὲ καὶ ἐκεῖ ἐρρήθη, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἀνοικείως χορηγηθείσης αὐτῇ διὰ τῆς συμβάσεως ἐλευθερίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ περιώρισε τὴν ὑπὲρ ἑαυτῆς κυκλοφορίαν τραπεζικῶν γραμματίων. Διότι ἐὰν, ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων, ἀνερχομένων, ὡς ἐρρήθη, εἰς δραχ. 95,142,116, ἀφαιρεθῶσιν ἄ) τὸ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δάνειον ἐκ δραχ. 70,757,950 καὶ β') τὸ ἐν τοῖς ταμείοις τῆς Τραπεζῆς καὶ τὸ εἰς τὴν διάθεσίν της ἐν τῷ ἐξωτερικῷ μεταλλικὸν ἐκ δραχ. ὁμοῦ 16,846,208, τὸ ἔσθον δραχ. 87,604,158, ὑπολείπονται ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματία ὑπὲρ τῆς Τραπεζῆς ἐκ δραχ. 7,537,958· ἅπαντα δὲ τὰ ἐκ δραχ. 87,604,158, καίτοι φέροντα τὰ ἐμβλήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, εἶναι κατ' οὐσίαν χαρτονομίσματα (papier monnaie) τῆς Κυβερνήσεως.

Τὰ κέρδη τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 6' εξαμηνίαν τοῦ 1881, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῆς πρώτης τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἠύξησαν κατὰ δραχ. 788,505, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος:

	α' εξαμηνία 1881	β' εξαμηνία 1881	Διαφορὰ ἐπὶ πλέον ἢ ἔλαττον
Προεξοφλήματα . . .	1,004,177	1,092,573	+ 88,396
Τόκοι χορηγήσεων δι' ἀνοικτοῦ λ(σμοῦ. . .	938,366	817,251	- 121,115
Τόκοι ἀπλῶν δανείων » δανείων χρεωλυ- τικῶν καὶ ὁμολογιῶν τοῦ δημοσίου. . . .	1,262,481	1,254,509	- 7,972
Τόκοι δημοτ. δανείων » δανείων ἐπὶ ἐνε- χύρῳ	639,386	1,012,657	+ 373,271
Ὁφέλειαι τίτλων ἢ κτημάτων Τραπεζῆς	87,575	164,085	+ 76,510
Διάφορα ἔκτακ. κέρδη	33,687	41,298	+ 7,611
Κέρδη παρελθούσης ἐ- ξαμηνίας	35,286	15,446	- 19,840
Εἰσπράξεις ἐξ ἐπισφα- λῶν ἀπαιτήσεων. . .	192,162	578,468	+ 386,306
	2,340	6,290	+ 3,950
		1,388	+ 1,388
Ὅλον	4,195,460	5,983,965	788,505

Τὰ κέρδη δὲ ταῦτα διετέθησαν ὡς ἐξῆς κατὰ τὰς περὶ ὧν πρόκειται ἑξαμηνίας:

	α' εξαμηνία 1881	β' εξαμηνία 1881	Διαφορὰ ἐπὶ πλέον ἢ ἔλαττον
Ἐξόδα διαχειρίσεως. .	255,437	262,605	+ 7,168
» ἐγκαταστάσεως	17,531	104,270	+ 86,739
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	103,921	153,922	+ 50,001
Καταστήματα Τρα- πέζης	2,478	1,470	- 1,008
Ἀμοιβαὶ προσωπικοῦ ὑποκαταστημάτων .	45,830	47,403	+ 1,573
Διάφοροι λ(σμοί. . .	25,000	63,438	+ 38,438
Τόκοι καταθέσεων. . .	1,407,429	1,606,508	+ 199,079
» Ταμειυτηρίου. . .	12,341	12,884	+ 543
Προμήθεια διευθυντῶν ἀμίσθων ὑποκατα- στημάτων		18,157	+ 18,157
Ἀμοιβαὶ ἀνταποκριτῶν		9,000	+ 9,000
Κέρδη μεταφερόμενα εἰς τὴν ἐπομένην ἐ- ξαμηνίαν.	6,293	92,418	+ 86,125
Ἀμοιβὴ προσωπικοῦ Κεντρικοῦ καταστή- ματος.	84,500	99,090	+ 14,590
Φόρος ἐπὶ τῶν κερ- δῶν καὶ χαρτοσήμου	74,700	82,800	+ 8,100
	2,035,460	2,553,965	+ 518,505
Μερίσματα μετόχων	2,160,000	2,430,000	+ 270,000
Ἐν ἔλῳ	4,195,460	4,983,965	+ 788,505

Τὰ κέρδη τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἠύξησαν κατὰ τὴν 6' εξαμηνίαν κυρίως πρῶτον μὲν ἐκ τόκων δανείων πρὸς τὸ δημόσιον καὶ τοὺς δήμους, δραχ. 449,781, δεύτερον δὲ ἐξ ἐκτάκτων κερδῶν, ὧν δὲν ἀναφέρεται ἡ αἰτία δραχ. 386,306.

ἐνῶ οἱ ἐκ τῶν ἀνοικτῶν λ(σμῶν καὶ ἀπλῶν δανείων τόκοι ἠλαττώθησαν κατὰ δραχ. 129,087. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι κεφάλαια τῆς Τραπεζῆς, διατιθέμενα πρότερον εἰς δάνεια πρὸς τὸ κοινόν, μετετράπησαν εἰς δάνεια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἐκ τῆς αὐξήσεως ταύτης τῶν κερδῶν, ἀνερχομένης μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τόκου τῶν ἐντόκων καταθέσεων καὶ τῶν μεταφερομένων εἰς τὴν ἐπομένην ἑξαμηνίαν, ἐκ δραχ. 502,758, αἵτινες ἐπὶ τῶν 18 χιλιάδων μετοχῶν ἀναλογοῦσι πρὸς δραχ. 28 περίπου κατὰ μετοχὴν, διενεμήθησαν μόνον δρ. 15, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐχρησίμευσαν εἰς ἀποσβέσεις κλπ.

Περὶ τῶν κερδῶν δὲ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς προκειμένου, εὐκαιρον νομίζομεν νὰ μεταφέρωμεν τὰ ἐπόμενα ἐκ τοῦ «Οἰκονομολόγου» τοῦ Λονδίνου, περὶ τοῦ σκοπιμωτέρου τρόπου τῆς παραστάσεως τῶν κερδῶν τῶν Τραπεζῶν: «Τὰ ἐκ τῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν κέρδη προκύπτουσιν ἐκ δύο πηγῶν. Πρῶτον ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς τοποθετήσεως (investment) τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου καὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ, τοῦ σχηματιζομένου ἐκ τῶν μὴ διανεμηθέντων κερδῶν, καὶ δεύτερον ἐκ τῶν κερδῶν, ἅτινα προέρχονται ἐκ τῆς χρήσεως (employment) τῶν κεφαλαίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς πελάτας, τοῦτέστιν ἐκ καταθέσεων καὶ ὑπολοίπων ἀνοικτῶν λ(σμῶν, συμπληρουμένων (τῶν κερδῶν) ἐκ τῶν προμηθειῶν καὶ ἐξ ἀποδοχῶν, γιγνομένων ὑπὲρ πελατῶν καὶ ἀνταποκριτῶν ἐπ' ἀσφαλείαις παντὸς εἶδους, προσφερομέναις λόγῳ προσθέτου ἐγγυήσεως. Τὰ πρῶτα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι κέρδη τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων, τὰ δεύτερα κέρδη τῶν ἐργασιῶν. Εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑποθεθῆ, ὅτι αἱ Τράπεζαι πραγματοποιοῦσι καθαρὸν κέρδος 4 τοῖς 0(0 κατ' ἔτος ἐκ τῆς τοποθετήσεως τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου των καὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ, ἀφοῦ δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει τὸν τόκον, ἀφαιρεθῆ ἐκ τοῦ ὀλικοῦ ποσοῦ, ἐκ δὲ τοῦ εἰς πίστωσιν τοῦ λ(σμοῦ τῶν κερδῶν καὶ ζημιῶν ὑπολοίπου ἀφαιρεθῶσι τὰ ἀναγκαῖα ποσὰ διὰ τὰς ἐπισφαλεῖς ἀπαιτήσεις, διὰ τοὺς τόκους τῶν ἐντόκων καταθέσεων, διὰ τὰς

ἀποσβέσεις ἐκ τῆς ἀξίας καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν καταστημάτων καὶ τῆς ἄλλης περιουσίας, δι' ἀποθεματικοῦ ἀπέναντι ἐνδεχομένης καθυστερήσεως συναλλαγμάτων κλπ., τὸ τελευταῖον ὑπόλοιπον, ὅπερ μένει, θέλει κατὰ φυσικὸν λόγον ἀντιπροσωπεύει τὰ κέρδη, τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἐργασιῶν, ἀσχέτως πρὸς τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς τοποθετήσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ· ὁ δὲ πληρέστερος τρόπος τῆς ἀναπτύξεως τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων συνίσταται ἐκ τοῦ ἀναλογισμοῦ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τῶν ἐκ τῶν ἐργασιῶν κερδῶν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν καταθέσεων (Cash Deposits) Αἱ δαπάναι τῆς διοικήσεως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σαφέστερον δεικνύονται, ἀναλογιζόμεναι εἰς ἑκατοστὰ ἐπὶ τῶν καταθέσεων.»

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον παρισταμένων τῶν κατὰ τὴν 6' ἑξαμηνίαν τοῦ 1881 κερδῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐκ τοῦ ὀλικοῦ αὐτῶν ποσοῦ, ἀνερχομένου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰς τὴν ἐπομένην ἑξαμηνίαν μεταφερομένων ἐκ δραχμῶν 92,418 εἰς δραχμὰς 4,891,547, δέον νὰ ἀφαιρεθῆ ὁ τόκος α) ἐπὶ τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου καὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ ἐκ δρ. 30,630,000, β) ἐπὶ τοῦ μέσου ὄρου τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων μετὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀφαίρεσιν τοῦ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ δανείου καὶ τοῦ ἐν τοῖς ταμείοις τῆς Τραπεζῆς μεταλλικοῦ, ἀνερχομένου τοῦ μέσου τούτου ὄρου εἰς δραχ. 21,860,000, ἐν ἧν ἐπὶ δραχ. 52,490,000, πρὸς 8 τοῖς 0(0 ἐτησίως, ἀφοῦ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ὑπολογίζεται πρὸς 4 τοῖς 0(0, ἤτοι πρὸς 4 τοῖς 0(0 καθ' ἑξαμηνίαν δρ. 2,099,600, ἐκ δὲ τοῦ ὑπολοίπου ἐκ δρ. 2,791,947 θέλουσιν ἀφαιρεθῆ τὰ διατεθέντα ἐκ τῶν κερδῶν, α) εἰς ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς δρ. 153,922, β) εἰς Καταστήματα Τραπεζῆς, δρ. 1,470, γ) εἰς ἐξοδα διάφορα δρ. 63,438, δ) εἰς τόκους καταθέσεων δρ. 1,606,508, ε) εἰς τόκους ταμειυτηρίου δρ. 12,884, ς) εἰς φόρους καὶ χαρτόσημον δρ. 82,800, τὸ ἔλγον δρ. 1,921,022. Τὸ δὲ τελευταῖον ὑπόλοιπον ἐκ δρ. 870,925 ἀποτελεῖ τὰ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν κέρδη τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἅτινα ἐπὶ τῶν παρ' αὐτῇ κα-

ταθέσεων, ανερχομένων εις δραχμάς 69,780,000, αναλογοῦσι πρὸς 1,25 τοῖς 0/0. Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τελευταίου ὑπολοίπου τῶν δραχμῶν 870,925 διετέθησαν δι' ἔξοδα διαχειρίσεως, ἢτοι α') εἰς ἔξοδα διαχειρίσεως δρ. 262,605, β') εἰς ἔξοδα ἐγκαταστάσεως δρ. 104,270, γ') δι' ἀμοιβὰς προσωπικοῦ ὑποκαταστημάτων δρ. 47,403, δ') εἰς προμηθείας διευθύνσεων ὑποκαταστημάτων δρ. 18,157, ε') εἰς ἀμοιβὰς ἀνταποκριτῶν δρ. 9,000, ς') εἰς ἀμοιβὰς προσωπικοῦ κεντρικοῦ καταστήματος δρ. 99,090, ἐν ὧν δρ. 540,525, ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν καταθέσεων αναλογοῦσι πρὸς λεπτά 77 τοῖς 0(0· τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ δραχμῶν 330,400, ὅπερ διανεμήθη τοῖς μετόχοις, αναλογοῦσι ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν καταθέσεων πρὸς λεπτά 48 τοῖς 0(0.

Σ. Γ. ΦΛΩΡΟΣ.

ΤΙΛΑ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΛΛΟΜΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ.

Ἡ πρακτικὴ τῶν μεταλλευτικῶν παραχωρήσεων ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ εἶναι τοιαύτη οἷα εἶναι, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ μεταβληθῶσιν οἱ ὅροι τῆς σπουδαίας μεταλλομαστευτικῆς. Μία εἰκονικὴ ἐπὶ τόπου ἐπίσκεψις, μία τυχαία ἢ δολῖα δειγμάτων συλλογὴ, μία ἐλαφρὰ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἐκτίμησις, καὶ μία καθ' ὑπόθεσιν χωρικῆς ἐκτάσεως σχεδιαγραφία, ἰδοῦ αἱ ὑποποτι προϋποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων, μετὰ τυπικὴν τινα δημοσίευσιν, ἢ ὑπουργικὴ χάρις κατασκευάζει τὸ δικαίωμα τῆς μεταλλευτικῆς παραχωρήσεως διὰ τῶν ἐλατηρίων, τὰ ὅποια τὸ κρῦφον συμφέρον γνωρίζει τόσον ἐπιδεξιῶς νὰ κινή.

Πόσον ἐντούτοις ἐπέχει ἡ ἀληθῆς μεταλλευτικὴ τῆς ἐπὶ εἰκονικῶν παραχωρήσεων στηριζομένης! Ἡ ἀληθῆς μεταλλομαστευτικὴ στηρίζεται ἐπὶ προεισαγωγικῶν ἐρευνῶν, συνδεομένων πρὸς δαπάνας μεγάλων κεφαλαίων. Δὲν πρόκειται κατ' αὐτὴν περὶ μεταλλικῶν παραχωρήσεων ἐκτάσεων ἀφθαιρέτων,

ἀλλὰ περὶ δεδομένων χώρων, τῶν ὁποίων ἡ μεταλλικὴ ἀποταμίευσις ἐξακριβοῦται κατὰ τὰ δυνατὰ τῶν διατρυπήσεων τοῦ ἐδάφους σημεῖα.

Ἐν γένει ἡ μεταλλομαστευτικὴ ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἐργαζομένους ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ κινοῦντα κεφάλαια βιομηχανιῶν. Ἐὰν ἀφήσωμεν τὸ μαρτυρολόγιον τῶν ἐργατῶν, δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ μεταλλευτικὴ ὡς ἀληθῆς κεφαλαίων καταβόθρα. Διατρέχων τις, λέγει ὁ κ. Ch. Baulieu, τὴν ἀνθρακοῦχον χώραν τοῦ Hainaut δὲν δύναται νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ἐρείπια οἰκοδομῶν, καπνοδόχων καὶ καμίνων, τὰ πεπτωκότα φρέατα, τοὺς σωροὺς τῶν ἐκχωμάτων. Μέγιστα κεφάλαια ἀπολεσθέντα παρίστανται ἐκεῖ εἰς τὸ πῆγμα τῶν μᾶλλον ἐντέχνων προσπαθειῶν καὶ τῆς μᾶλλον ἀκάμπτου ἐπιμονῆς. Δύναται τις νὰ ἀναφέρῃ μέγαν ἀριθμὸν παραχωρήσεων, αἵτινες ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτας αὐτῶν, τοὺς ὁποίους μάταιαι ἀπόπειραι ἐκμεταλλεύσεως κατέστρεψαν οικονομικῶς, ἢ τὰς ὁποίας ἐγκατέλιπον αἱ πρὸς ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν συστηθεῖσαι ἐταιρίαι, ἀφοῦ ἐδαπάνησαν ἀνευ ἀποτελέσματος τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον εἶχε νομισθῆ ἐπαρκές, ὅπως κατορθωθῆ ἐπικερδῆς παραγωγὴ. Παραδείγματος χάριν, τινὲς ἐκ τῶν περὶ τὴν πόλιν Mons παραχωρήσεων εἶναι ἐγκαταλελειμμέναι ἀκόμη τὴν σήμερον, διότι εἰς οὐδεμίαν τιμὴν παρουσιάζεται ἀγοραστῆς, ἢ μόνον ἐλάχιστα προσφέρονται δι' αὐτάς, ἂν καὶ σημαντικὰ κεφάλαια ἐδαπανήθησαν ἐκεῖ, καὶ πολλαὶ τῶν γενομένων ἐργασιῶν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι. Τοιαῦται μεταξὺ ἄλλων αἱ τοῦ Bray, Maugeage καὶ Boussoit, ὅπου πλεῖστα δοκιμαὶ διὰ γεωτρύπανου ἐγένοντο, αἵτινες ἐβεβαίωσαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ λιθάνθρακος ἐντὸς τῆς ἐκτάσεως τῶν παραχωρήσεων, ἀλλὰ συγχρόνως κατέδειξαν, ὅτι, διὰ νὰ φθάσῃ τις τὰ στρώματα τῶν λιθανθράκων, ἔπρεπε νὰ διατρυπήσῃ ἄλλα στρώματα σημαντικοῦ πάχους, καὶ ἐν οἷς ὑπάρχουσι πολλὰ ὕδατα. Αἱ δοκιμαὶ αὗται ἐπεμμένως ἐπήνεγκον λίαν σημαντικὴν δαπάνην χρόνου

καὶ χρημάτων, ἅτινα δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐντελῶς μάτην καταναλωθέντα, διότι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε νὰ ἀναλάβῃ τὰς ἀποείρας ταύτας, καὶ βεβαίως πολλὰ θέλουσι παρέλθει ἔτη πρὶν ἢ, ἀνακαλυφθέντων ἰσχυροτέρων μέσων πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν παρουσιαζομένων προσκομμάτων, καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐργασιῶν μετὰ πλειοτέρων πιθανοτήτων ἐπιτυχίας.

Ἡ ἐν Saint-Vaast παραχώρησις εἶναι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἐπὶ ἴσης ἐκτάσεως ἐγένοντο ἀφορμὴ μεγίστων κόπων καὶ δαπανῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο χρῆσις τῶν μᾶλλον ἐντέχνων μεθόδων· πάντα δὲ ταῦτα ἐματαιώθησαν διὰ τῆς συμπτώσεως ἀτυχῶν περιστάσεων, τὰς ὁποίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προῖδη τις. Ἀφοῦ ἐξετελέσθησαν δοκιμαστικαὶ τινες ἐργασίαι διὰ γεωτρύπανου, μία ἐκ τῶν ἐταιριῶν, αἵτινες εἶχον ζητήσει τὴν παραχώρησιν, ἐπεχείρησε τὴν κατασκευὴν φρέατος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διατρυπήσῃ 25 μέτρα ἄμμου, ἐν ᾗ εὐρίσκοντο πολλὰ ὕδατα, κάτω τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ἀνθρακοῦχα στρώματα εἰς βάθος 103 μέτρων, καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ τῆς κρητίδος στρώματος ἐπίσης πλήρους ὕδατων. Ἡ κατασκευὴ τοῦ φρέατος τούτου ἤρξατο κατὰ τὸ 1854 καὶ μόνον κατὰ τὸ 1864 ἐγκατελείφθη ἡ ἐργασία αὕτη, μετὰ δεκαετεῖς ἄνευ διακοπῆς προσπάθειας. Ἡ δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον, ἀνηκούστους δὲ κόπους, ἰκανότητα καὶ ἐπιμονὴν κατέβαλεν ὁ ἰδρυτῆς τῆς ἐταιρίας ταύτης κ. Guimbal. Ἐπίσης ἡ ἐν Peronne ἐταιρία ἐπεχείρησεν ἄνευ πλειοτέρας ἐπιτυχίας νὰ κατασκευάσῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως φρέαρ, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπάνησε περὶ τὰς 500,000 φράγκων. Ἴδου λοιπὸν μεταλλεῖον ἐκτάσεως μικροτέρας τῶν 3,000 στρεμμάτων, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθη 1 1/2 ἑκατομμύριον, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ὄφελος παρήχθη, διότι τὰ ἀνορυχθέντα φρέατα δὲν ἐπέτυχον. Ἐὰν ἐκάστη τῶν δύο τούτων ἐταιριῶν κατώρθου νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ στρώματος τῶν λιθανθράκων, ὥστε νὰ δύναται νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν, αἱ δύο ἐταιρίαι ἤθελον διαφιλονικήσει πρὸς ἀλ-

λήλας τὴν παραχώρησιν τοῦ μεταλλεῖου, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἤθελε διανεμηθῆ μεταξὺ τῶν δύο, ὥστε μεταλλεῖον πολὺ μικροτέρας ἐκτάσεως ἤθελεν εἶσθαι ἢ μόνη ἀμοιβὴ τῶν κόπων καὶ τῶν κινδύνων οὓς διέτρεξαν.

Πρὸ τινων ἐτῶν ὑπῆρχε παρὰ τὸ χωρίον Ciry, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Mons, σημαντικὴ ἔκτασις ἀνθρακοῦχων γαιῶν, αἵτινες δὲν εἶχον ἐξετασθῆ ἀκόμη, ἀν καὶ ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ μέρος τῶν τοῦ ἀνθρακος στρωμάτων χωρὶς νὰ διέλθῃ τὸ τῆς κρητίδος στρώμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ τις πάντοτε μεγίστας ποσότητας ὕδατος. Ἐπομένως συνέστη ἐταιρία διὰ νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ παραχώρησιν ἐκτάσεως ἐν συνόλῳ 2,850 στρεμμάτων. Ἐγένετο ἑναρξίς μεταλλομαστευτικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ σημείου, ὅπου ἠδύνατό τις εὐκόλως νὰ φθάσῃ τὰ ἀνθρακοῦχα στρώματα. Ἀνωρύχθη πρῶτον φρέαρ 300 μέτρων, μετὰ ταῦτα δὲ στοὰ 500 μέτρων, ὅπως γνωσθῆ ἡ κατάστασις καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀνθρακοῦχων στρωμάτων. Ἡ δαπάνη, μόνον διὰ ταύτας τὰς ἐργασίας, ἀνῆλθεν εἰς 520,000 φράγκων. Μ' ὄλον ὅτι δὲ προεβλέποντο μέγιστα δυσκολία διὰ τὴν κατασκευὴν φρέατος διερχομένου διὰ τῶν τῆς κρητίδος στρωμάτων, ἡ ἐταιρία ἐνόμισε τὰ κεφάλαια αὐτῆς ἐπαρκῆ πρὸς ἑναρξιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς παραχωρήσεως, δηλ. ἀπ' αὐτῆς τῆς κρητίδος. Ἀλλ' ἡ πληθὺς τῶν ὑδάτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ ἀντιπαλαίσῃ, ἦτο τοιαύτη καὶ τοσοῦτον ὑπερέβαινε τοὺς προϋπολογισμούς, αἱ δὲ μηχαναί, τὰς ὁποίας εἶχον στήσει παρὰ τὰ φρέατα πρὸς ἐξάντλησιν, ἦσαν τόσον ἀνεπαρκεῖς ὅπως ἐλαττώσωσι τὴν ποσότητα τῶν εἰσερόντων ὑδάτων, ὥστε ἡ ἐταιρία ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἀφοῦ ἐδαπάνησεν 1,400,000 φράγκων εἰς ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν καὶ κατασκευὴν μηχανῶν καὶ ἀνώρυξιν δύο φρέατων 65 μέτρων βάθους.

Ἄλλη ἐταιρία ἐνήργησε μεταλλομαστευτικὰς ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ἐπιφανείας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται ἀνθρακοῦχα στρώματα, καὶ ἤτις ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ

Binche, τῶν ἐν τῷ κέντρῳ μεταλλείων λιθανθράκων τοῦ Mons καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ὄριου τῆς λεκάνης. Μετὰ δώδεκα δοκιμὰς διὰ γεωτροπάνου, ἐξ ὧν πέντε ἀπέδειξαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ λιθάνθρακος, ἐπεχείρησεν ἡ ἐταιρία τὰς πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἐργασίας. Σημαντικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο καὶ φρέαρ ἀνωρύχθη μέχρι βάθους 350 μέτρων· ἐκ τοῦ φρέατος τούτου κατεσκευάσθησαν στοαὶ μήκους πλέον τῶν 700 μέτρων κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, χωρὶς νὰ φθάσωσι στρώματα ἐκμεταλλεύσιμα. Εἰς μεταλλομαστευτικὰς ἐργασίας ἐδαπάνησεν ἡ ἐταιρία πλέον τῶν 200,000 φρ., εἰς δὲ τὴν ἐγκατάστασιν 800,000 φράγκων. Αἱ δαπάναι αὗται οὐδένα καρπὸν παρήγαγον μέχρι τοῦδε.

Π.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΟΤΗΣ.

Ἐν τῇ κληρονομίᾳ τῶν γονέων ἡ μὲν ἰσότης εἶναι ἀρχὴ δημοκρατικὴ, ἡ δὲ ἀνισότης εἶναι ἀρχὴ ὀλιγαρχικὴ. Εἰς ὅσας χώρας ὁ γραπτὸς ἢ ὁ ἀγραφὸς νόμος διατηρεῖ τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων εἰς τὰ πρωτότοκα τέκνα αὐτῶν, αἱ μεγάλαι περιουσίαι διαδιβάζονται ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, χωρὶς νὰ ἀπολέσωσι τὴν πρακτικὴν δύναμιν αὐτῶν, ἥτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ ὄλων τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συγκεντρώσεως. Ἀπ' ἐναντίας εἰς ὅσας χώρας ἡ νομοθεσία διανέμει τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, αἱ μεγάλαι περιουσίαι, τὰς ὁποίας καταρτίζουσιν οἱ εὐτυχεῖς ἐπιχειρηματῆαι, κατατέμνονται ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τῇ τρίτῃ γενεᾷ, ἵνα εἰσέλθωσιν οὕτως αἱ μερίδες αὐτῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κοινῶν περὶ τῆς ζωῆς ἀγώνων.

Καθὼς λέγει ὁ Tocqueville, ὁ νομοθέτης κανονίζει ἅπασι τὴν κληρονομικὴν τῶν πολιτῶν διαδοχὴν καὶ ἀναπαύεται ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους. Ἀφοῦ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον του τὴν κίνησιν, δύναται νὰ ἀποσύρῃ ἐξ αὐτοῦ τὴν χεῖρα· ἡ δὲ μηχανὴ ἐνεργεῖ

γαεῖ διὰ τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων καὶ διευθύνεται μόνη πρὸς τὸν ἐξ ὑπαρχῆς ὀρισθέντα σκοπὸν. Κατὰ τὴν βᾶσιν, ἐφ' ἧς ἡ μηχανὴ αὕτη εἶναι ὀργανισμένη, ἐνόησι, συγκεντρώνει, συναθροίζει περὶ τινὰς κεφαλὰς τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ μετ' ὀλίγον τὴν δύναμιν, δημιουργοῦσα τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς γῆς. Διευθυνομένη δὲ ὑπὸ ἄλλων ἀρχῶν καὶ βαδίζουσα ἐπὶ ἄλλῃς ὁδοῦ, ἐνεργεῖ ἀκόμη δραστηριότερον· διαιρεῖ, διαμοιράζει, διασκορπίζει τὰς περιουσίας καὶ τὴν δύναμιν· ἐγείρεται καὶ πίπτει ἀδιακόπως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μέχρι οὐ παριστᾷ ἐπὶ τέλους τὴν εἰκόνα ἀψαύστου, κινουμένης κόνεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδράζεται ἡ δημοκρατία.

Ὅταν ἡ κοινωνία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας, τὴν ὁποίαν κατασκευάζει ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἐπικρατείας καθήμενος μέχρι τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἐπαρχίας παρακαθημένου, ἡ μεταβίβασις τῆς κληρονομίας ἀπὸ πρωτοτόκου εἰς πρωτότοκον εἶναι συνάμα τὸ θεμέλιον καὶ ἡ στέγη τῆς ἐν τοιαύτῃ περιόδῳ ἐγειρομένης φεουδαλικῆς οἰκοδομῆς. Ὑπάρχουσιν ὑποχρεώσεις τινὲς ἐν τῷ συνδέσμῳ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων ἀρχόντων αὐτῆς, αἵτινες δὲν θά ἠδύναντο νὰ ἐκπληρωθῶσιν ἄνευ διαιωνίσεως τῶν περιουσιῶν καὶ μάλιστα τῶν γαιοκτητῶν ὑπὸ μίαν διαδοχικῶς κεφαλὴν. Ἡ φεουδαλικὴ ἐποχὴ δύναται νὰ ἐκλείψῃ, καὶ ὅμως τὰ κληρονομικὰ αὐτῆς δόγματα δύναται νὰ διατηρῶνται ἀκόμη ἐπὶ πολὺ ὡς π. χ. ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς βασιλείας μέχρι τοῦ 1789 ἀπορρόφησιν τῆς φεουδαλικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τοῦ νῦν. Ἄλλ' ἡ διατήρησις τῆς κληρονομικῆς ἀνισότητος συνδέεται πρὸς τὸν ἀριστοκρατικὸν τῆς κοινωνίας ὀργανισμόν, ὅστις πρέπει βαθμηδὸν νὰ ἀτονῆσῃ εἰς τὰ ἔθνη, ἵνα κατόπιν καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ μεταβληθῇ.

Ἐν γένει ἡ πολιτικὴ ἐννοια τῆς κληρονομικῆς συγκεντρώσεως χωλαίνει ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις. Ἐὰν οἱ γαιοκτητῆαι εἶναι ἀναγκαῖοι παράγοντες διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ὠφελιμώτατον εἶναι οἱ παράγοντες οὗτοι νὰ εἶναι ὅσον ἔνεστι πλείονες. Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου, ὡς ἐκ τῆς συγ-

κεντρώσεως τῶν γαιοκτησιῶν εἰς ὀλίγων χεῖρας, δὲν πρέπει νὰ θεωρητῆται ὡς ἡ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα, τόσον διὰ τὴν κατάχρησιν τῶν ὀλίγων ἔσον καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πολλῶν. Ἐπειτα ἐν τῇ κατατμήσει τῶν γαιῶν δὲν ὑπάρχουσι τὰ τελεσιουργὰ ἐκεῖνα ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα προσιβάζουσι τὰ μεγάλα τῶν ἀνθρώπων πλήθη εἰς τὴν πρόδον τὴν κοινωνικὴν. Τὰ ἔθνη τῶν δουλοπαροίκων δὲν εἶναι ὑποδείγματα μεγάλων ἐν τῷ κόσμῳ τυχῶν. Ὄταν οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν γαιοκτῆται, ἤκμαζον αὐτοὶ καὶ ἐκυρίευσαν τὸν κόσμον· ὅταν δὲ παρῆλθον οἱ πολλοὶ γαιοκτῆται καὶ συνεκεντρώθησαν αἱ γαῖαι εἰς χεῖρας τῶν ὀλιγαρχικῶν, ὁ δεσποτισμὸς ἔκρουε τὰς θύρας τῆς Ῥώμης καὶ συγχρόνως ἤχει ὁ κώδων τῆς πτώσεως αὐτῆς.

Ἰπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ δικαίου, ἡ κληρονομικὴ ἀνισότης εἶναι ἀδικία, κατὰ τῆς ὁποίας διαμαρτύρεται ἡ φωνὴ τῆς φύσεως ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν οἰκογενειῶν. Ὅποια ἀγάπη μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς δύναται νὰ ὑπάρχη, ὅταν ὁ μὲν τῶν ἀδελφῶν, διότι ἤλθε δεύτερος ἐν τῷ κόσμῳ, πρέπει νὰ ζῆση πτωχός, ἐνῶ ὁ ἄλλος, διότι ἤλθε πρῶτος ἐν τῷ κόσμῳ, πρέπει νὰ ἐντρυφᾷ ἐν τῷ πατρικῷ πλούτῳ; Ἡ κληρονομικὴ ἀνισότης προσκρούει πρὸς αὐτὴν τὴν βᾶσιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, διότι ἡ ἰδέα τῆς οἰκογενείας γεννᾷ τὴν ἰδέαν τῆς κληρονομίας καὶ ἡ ἰδέα τῆς κληρονομίας κατατρώγει τὴν ἰδέαν τῆς οἰκογενείας. Τὸ μεγαλείτερον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς κληρονομίας ἀνάγεται εἰς τοὺς ἱεροὺς τῆς οἰκογενείας δεσμοὺς καὶ τὰς ἠθικὰς καὶ φυσικὰς ὑποχρεώσεις τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, θέματα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα καταρρίπτει ἡ κληρονομικὴ τῶν πρωτοτόκων διαδοχὴ.

Ἰπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἡ κληρονομικὴ ἀνισότης εὔρε καὶ ὑπερασπιστάς καὶ κατηγόρους. Τοιοῦτοτρόπως ἐρρέθη, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ κατάτμησις τῶν γαιοκτησιῶν πολλαπλασιάζει τὰς διενέξεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐμποδίζει τὴν μεγάλην καὶ ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν, ἣτις ἔχει ἀνάγκην μεγάλων ἐκτάσεων γαιῶν, αὐξάνει τὰς δαπάνας τῆς παραγωγῆς, ἐμποδίζει ἐν γένει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας μὴ δυναμένη νὰ συνδυάσῃ τοὺς ἔρους τῆς προόδου αὐτῆς πρὸς τὰ στενὰ ἔρια καὶ τὰ μικρὰ μέσα, εἰς ἃ ἐπὶ τέλους φθάνει ἡ ἰσότης ἡ κληρονομικὴ. Ἀφ' ἐτέρου οἱ κατηγόροι τῆς κληρονομικῆς ἀνισότητος ἀνευρίσκουσιν ἐν τῇ κατατμήσει τῶν γαιῶν ἰσχυρότερον τὸ κινεῖν τὰ μεγάλα πλήθη ἐλατήριον· ὁ ἀριθμὸς

τῶν καλλιεργητῶν τῆς γῆς αὐξάνει καὶ οἱ ἄγροὶ συνδέονται πρὸς τοὺς δραστηριωτέρους πόθους τῶν ἐργαζομένων αὐτοὺς ἰδιοκτητῶν. Ἐπισισκέπτεσθε τὰς περιφερείας τῶν πολλῶν καὶ μικρῶν γαιοκτητῶν καὶ νομίζετε ὅτι περιπατεῖτε μεταξὺ κήπων. Ἀπ' ἐναντίας ἡ παρακμὴ τῆς γεωργίας ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν μεγάλων γαιοκτησιῶν κατόπιν τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουσι τοὺς ὑπὸ τὴν προγονικὴν σκιαν κοιμωμένους γαιοκτῆτας.

Ὅπου, λέγει ὁ Sismondi, ἀπαντῶνται χωρικοὶ γαιοκτῆται, ἐκεῖ ἀπαντᾶται καὶ ἡ εὐπορία ἐκείνη, ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ μέλλον καὶ ἡ ἀνεξαρτησία, αἵτινες ἀσφαλίζουν συγχρόνως τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ἀρετὴν. Πλήρης δὲ εἶναι καὶ ἐπαγωγὸς ἡ εἰκὼν τοῦ χωρικοῦ ἐκείνου, ὅστις μετὰ τῶν τέκνων του καλλιεργεῖ τὴν μικρὰν του γαιοκτησίαν, ὅστις δὲν πληροῖν μίσθωμα εἰς ἀνώτερόν του ἢ ἡμερομίσθιον εἰς κατώτερόν του, ὅστις κανονίζει τὴν παραγωγὴν του ἐπὶ τῆς καταναλώσεώς του, ὅστις τρώγει τὸν ἑαυτοῦ σίτον, καὶ πίνει τὸν ἑαυτοῦ οἶνον, ὅστις ἐνδύεται ἀπὸ τὸν βᾶμβακα τοῦ ἀγροῦ του καὶ ἀπὸ τὸ ἔριον τῶν προβάτων του.

ΤΕΛΩΝΙΑΚΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩ 1881.

Ἐκ τῶν ἐπισήμων δημοσιεύσεων τῆς Κυβερνήσεως πληροφορούμεθα, ὅτι αἱ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ἔτος 1881 τελωνιακαὶ εἰσπράξεις ἀνεβιβάσθησαν εἰς δρ. 23,511,654, ἐξ ὧν 277,605 ἀνήκουσιν εἰς τὰς νέας ἐπαρχίας (Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου) καὶ 23,234,049 εἰς τὰς παλαιὰς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1880 αἱ τελωνιακαὶ εἰσπράξεις τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν ὑπελογίζοντο εἰς δρ. 19,565,522, ἥτοι ἐπὶ ἔλαττον δρ. 3,577,527. Ἴδου πῶς εἶχον αἱ εἰσπράξεις αὗται κατὰ τὰ ἔτη 1880 καὶ 1881 ἐπὶ τῶν κεφαλαιωδῶν τῆς ἐν ταῖς παλαιῆς ἐπαρχίαις τελωνιακῆς φορολογίας κατηγοριῶν.

Εἰσαγωγὴ 16,394,055 τῷ 1881 καὶ 14,408,231 τῷ 1880, ἐπὶ πλέον τῷ 1881 δρ. 1,985,823. — Ἐξαγωγὴ 2,549,027 τῷ 1881 καὶ 1,627,658 τῷ 1880, ἐπὶ πλέον τῷ 1881 δραχ. 921,369. — Διαμετακόμισις 149,008 τῷ 1881 καὶ

177,647 τῷ 1880, ἐπὶ ἔλαττον 28,638 τῷ 1881. — Λαθρεμπόρια κλπ. 91,524 τῷ 1881 καὶ 67,094 τὸ 1880, ἐπὶ πλέον τῷ 1881 δρ. 24,430. — Ἐγγειοὶ φόροι 3,911,382 τῷ 1881 καὶ 3,175,203 τῷ 1880, ἐπὶ πλέον τῷ 1881 δραχ. 736,078. — Δικαιώματα 139,150 τῷ 1881 καὶ 200,686 τῷ 1880, ἐπὶ ἔλαττον τῷ 1881 δρ. 61,536.

Ἐν γένει κατὰ τὸ ἔτος 1881 ἐπὶ τῶν τελωνιακῶν εἰσπράξεων κατὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν ἐξέχει ὁ Πειραιεύς, εἰσενεγκῶν εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δρ. 5,554,890, κατόπιν δ' αὐτοῦ ἔρχονται αἱ Πάτραι 2,967,497, ἡ Σύρος 2,235,482, ἡ Κέρκυρα 1,364,792, αἱ Καλάμαι 608,803, ἡ Κεφαλληνία 572,219 κλπ. Κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν προέχει ἡ Κέρκυρα εἰσενεγκοῦσα εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δρ. 982,770, κατόπιν δὲ ἔρχεται ἡ Ζάκυνθος 686,158, ἡ Κεφαλληνία 534,372, ἡ Λευκάς 235,347 κλπ. Ἐπὶ δὲ τῆς διαμετακομίσεως προέχει ἡ Σύρος εἰσενεγκοῦσα δρ. 68,142, κατόπιν δὲ ἔρχεται ὁ Πειραιεύς 33,728, ἡ Κέρκυρα 32,041 κλπ. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀπὸ λαθρεμπορίων κλπ. εἰσπράξεων περιέχει ὁ Πειραιεύς εἰσενεγκῶν εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δρ. 30,265, κατόπιν δὲ ἔρχεται ἡ Κέρκυρα 15,039, ἡ Σύρος 10,803, αἱ Ἀθῆναι 8,191 κλπ. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐγγειῶν φόρων προέχουσιν αἱ Πάτραι, εἰσενεγκοῦσαι εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δρ. 1,675,593, κατόπιν δὲ ἔρχεται τὸ Κατάκωλον 799,010, αἱ Καλάμαι 694,455, ἡ Ζάκυνθος 141,452 κλπ. Ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων ἀπὸ δικαιωμάτων προέχει ὁ Πειραιεύς, εἰσενεγκῶν εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δρ. 31,966, κατόπιν δὲ ἔρχεται ἡ Σύρος 26,736, αἱ Πάτραι 19,476, ἡ Κέρκυρα 14,545, ἡ Κεφαλληνία 7,729, τὸ Λαύριον 5,985 κλπ.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου τῶν τελωνιακῶν εἰσπράξεων τοῦ 1881 προέχει ὁ Πειραιεύς, εἰσενεγκῶν εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν δραχ. 5,682,239, κατόπιν δὲ ἔρχονται αἱ Πάτραι 4,675,890, ἡ Κέρκυρα 2,409,188, ἡ Σύρος 2,376,470, ἡ Ζάκυνθος 1,408,280, αἱ Καλάμαι 1,307,939, ἡ Κεφαλληνία 1,191,898, τὸ Κατάκωλον 1,129,567, τὸ Ναύπλιον 461,569, αἱ Ἀθῆναι 446,779, ἡ Λευκάς 339,171, ἡ Λαμία 315,144, τὸ Μεσολόγγιον 367,742, ἡ Βόνιτσα 191,567, ἡ Χαλκίς 156,039, τὸ Γύθειον 147,927 κλπ.

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ι. Ἀποτείνομαι εἰς τὸν Κυριάρχην Λαόν, διότι, διατελέσας ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ὀφείλω νὰ δώσω λόγον τῆς διαχειρίσεώς μου ἐπὶ τῶν ὑποθέσεών του. Οὐδεὶς ἐνώπιον τοῦ Κυριάρχου εἶναι ἀνεύθυνος. Ὁ Λαὸς μακροθυμεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους πατάσσει. — Ἀποτείνομαι δὲ καὶ ἐξ ἄλλης ἀκόμῃ σκέψεως, διότι ὁ Κυριάρχης κρατεῖ εἰς τὰ ἄδύτα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τὰς περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος ἀποφάσεις, καὶ, ἂν λέγη σήμερον νὰ ἢ ἀνέχεται ὑπὸ ἄλλων λεγόμενον τοῦτο, διατηρεῖ ὅλον τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ αὔριον ἐπὶ τραπέζης τὰ πάντα.

Δὲν πρόκειται νὰ δμιλήσω περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν ιδεῶν, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ Λαοῦ παρέλαβον. Ἐὰν ἠγωνίσθην περὶ αὐτῶν, οὐδεμία μοι ὀφείλεται χάρις. Ὁ Λαὸς ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ οἱ ὑπηρετεῖ αὐτοῦ ὅλα τὰ χρέη. Ἐὰν ἕνεκα τῶν ιδεῶν τούτων οἱ ἐκμεταλλευταὶ τῆς ἐπικρατείας ἐπετέθησαν λαῦροι ἐναντίον μου, ἐὰν δὲν ὑπῆρξεν ὕβρις καὶ συκοφαντία, τὰς ὁποίας οὗτοι δὲν ἐξετόξευσαν κατ' ἐμοῦ, ἐὰν εὐρέθησαν στιγμάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀπογοήτευσίς ἔκρουσε τὴν ταπεινὴν μου θύραν, ἤτο βεβχίως ἀληθὲς μαρτύριον τοῦτο, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἀπέφυγον νὰ πῶ τὸ ποτήριον μέχρι τρυγός.

Εἰσήλθον ἐν τῇ Βουλῇ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μεγάλων συνελεύσεων. Τί ἄλλο ἀπαιτεῖται εἰς αὐτάς εἰμὴ ἡ κίνησις τῶν ιδεῶν καὶ ἡ ἀκκαπτὸς ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἀγιότητά των; Αἱ λαμπάδες τῆς Πολιτείας δὲν ἔκκισον, ἡ ἀπολυστικὴ εἶχε στήσει τὸν ἄσπεμον θρόνον τῆς ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ σκοτούς, καὶ τὸ πλέον ἐπὶ τοῦ χάους πνεῦμα τῆς πολιτικῆς μηχανῆς πάνταχόθεν ἐζήτει τὸν καθαρισμόν τῆς. Εἶπεν ὁ Λαὸς: ἄς δοκιμάσωμεν καὶ πάλιν ἔστειλε τοὺς ἀντιπροσώπους του μὲ πρό-

Ἔτος 10 — Φυλ. 109 — Μάρτιος 1882.

γρχικῶν ἀναγκινισμοῦ τῶν κατεργειωμένων τοῦ Κράτους ὀργανισμῶν, καὶ ἐπερὶ μείνουν. Ἦδη ἐτοιμάζεται νὰ κρίνη. Δυνατὸν καὶ πάλιν νὰ εἴπῃ: ἄς δοκιμάσωμεν. Ὁ χρόνος θὰ ποιήτῃ τὰς στροφὰς αὐτοῦ καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς ἀρχῆς, τὸ τέλος δὲν θέλει λείψει.

2. Ὅτι ἐπολέμησα ἰδικιτέρας ἤτο ἡ κυβερνώσα τὸν τόπον πολιτικῆ Σχολῆ. Εἶναι συμμορία ἀνθρώπων ἐννοούντων ὡς ἐπάγγελμα τὴν πολιτικὴν καὶ ὡς τιμῆριον τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι ἱεραρχία δούλων, ἐχόντων ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς δουλείας ἐν προδοσίαις, ἀτιμίαις καὶ ἀρπαγαῖς. Ἐνῶ τὸ ἔθνος σπεύδει μετὰ ταχύτητος ἀκατασχέτου πρὸς τὴν πρόοδον, ἐνῶ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς προσφέρει εἰς αὐτὸ ἔτοιμα τὰ ἐκ μακρῶν αἰώνων ἀποτεταμιευμένα ἐφόδια του, ἡ κυβερνώσα πολιτικῆ Σχολή, ἰσταμένη ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς ἐπικρατείας, διαστρέφει τοὺς ὅρους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν καὶ μετακρίπτει τὴν κοινωνικὴν ἐργασίαν ἀπὸ τῆς ἁρμονίας τῶν ἀγώνων εἰς τὴν θύραρον τῶν ἀμφισβησιῶν. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία δι' ἣν, ὡς ἔλαγον πρὸς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν 4 Δεκεμβρίου 1879, «δὲν ἀπετελέσθη ἀκίμη δυστυχῶς ἐκεῖνος ὁ φάρος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ φωτίσῃ τὴν Ἀνατολήν, δὲν ἀπετελέσθη ἡ Κυβέρνησις, τὴν ὁποίαν πνευματικῶν ἐπιζητεῖ ὁ Ἑλληνισμὸς.» Καὶ δὲν θὰ σχηματισθῇ τοιαύτη κυβερνήσις, πρὶν ἢ τελείως συντριβῇ ἡ διοικούσα τὸν τόπον Σχολή.

Ψηφίσκατε νόμους καὶ τὴν ἐπινοῶσαν τὸ πρῶτον ὅπερ θὰ σκεφθοῦν εἶναι ἡ περὶ δικασίαις των. Κλείσατε ἕνα φραγμὸν καὶ μόλις περὶ ἐλπίεσιν εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὸν περὶ ἀμύβου. Οὐδὲν ὅσιον ὑπάρχει διὰ τοιαύτους ἀνθρώπους. Ἐνῶ σὰς ὀμιλοῦν, κρῖπτουν τοὺς ὀφθαλμοὺς των, ὅπως σὰς ἀπκτῆσουν εὐχερέστερον. Ἀμφιβάλλω ἂν εἰς ἄλλην περίοδον τοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος ἐδοκίμασε τοιαύτην κυβερνητικὴν ἀσχρησίαν. Ἰνα γεννηθῇ τοιοῦτο τέρας, ἔπραπε νὰ τὸ συλλάβῃ ἡ τουρκικὴ τυραννία, νὰ τὸ κυφορήσῃ ἡ συνταγματικὴ ψευδοελευθερία καὶ νὰ τὸ θρέψῃ ὁ ὕλισμος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀρμητικὴ λατρεία δὲν ἀφίνει τὴν δέουσαν προσοχὴν διὰ τὰ ἐθνικὰ ἱερά. Ὁ ἀγὼν κατὰ τοιοῦτου θηρίου εἶναι βεβηλῶς δυσχερέστερος· ἀλλ' ἐνόσω ὑπάρχουσιν Ἑλληνας πιστεύοντας εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν θὰ λείψῃ ἀπὸ τῆν ἡμερησίαν διακρίσιν.

Ἡ διοικούσα Σχολή ἔχει δύο χιτῶνας· ὁ μὲν τῆς ἀλωπεκῆς, ὁ δὲ τῆς λεοντῆς. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀποφασίσει τὸ ἔθνος, νὰ ξεσχίσῃ τοὺς χιτῶνας τούτους, θὰ ἰδῇ μετ' ἀηθίας τί ὑπ' αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐκρύπτετο. Ἡ Σχολή αὕτη δὲν γνωρίζει ἄλλην πολιτικὴν περὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν περὶ αὐτῶν καὶ τῶν συνωμοτῶν αὐτῆς. Ἐχει τι ἀπκίσιον, ὅταν ἀνάπτῃ τὸ κολκαυτικὸν τῆς θυμίσικα, ἢ ἐγείρῃ τὸν ἐπικρατικὸν τῆς ἀκινάκην. Δὲν πιστεύει εἰς τὴν ὑπερῆν τῆς ἀγίας τῶν Ἀκῶν κυβερνητικῆς ἐπιστήμης, τὰ πάντα δὲ προσδοκᾷ ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς ἐκείνης εὐστροφίας, καθ' ἣν ὁ ἐπιτηδεύτερος ἀπκτῇ τὴν ἀπλούστερον, ὁ θρασύτερος προεῖ τὸν μακκώτερον, καὶ ὁ πονηρότερος καλλιεργεῖ τὸν ἀθῶον. Ἄς ἴδωμεν ἕως ποῦ θὰ προχωρήσῃ ἡ ἀνθρωπομεταλλευσίς αὕτη. Περὶ πολιτικῆς ἠθικῆς οὐδεὶς λόγος. Εἶναι μέχρι τοιοῦτου βηθμοῦ κατκαπετωκυῖα, ὅστε, ὅταν ἠνάγκασῃ ἕνα πρωθυπουργὸν νὰ ἐξομολογηθῇ ἐν τῇ Βουλῇ, τὸ ἔπραξε μὲ τὸν ἀρελέστερον τρόπον· «ναί, εἶπεν ἀπὸ τοῦ βήματος, προσθλέπω εἰς τὸν σκοπὸν καὶ ἔγι εἰς τὸ μέσον.» Εἴμεθα λοιπὸν εἰς χεῖρας Ἰησουϊτῶν τοῦ χειροτέρου εἶδους, διότι ἐκεῖνοι τοῦλάχιστον εἶχον διὰ τὸ δόγμα των «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα πλειοτέραν αἰδῶ.

Ἡ κυρία δύναμις τῆς διοικήσεως Σχολῆς εἶναι ὅτι ἠγκυροβόλησε ἐν μέσῳ τοῦ λιμένος διὰ τῆς μεγαλειτέρας τοῦ Κράτους ἀγκύρας, καὶ ὅτι δὲν ἐκτίθεται εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος. Φοβεῖται ὡς τὴν ἐσχάτην τῶν ἀμπεριῶν τῆς τὸ ριψοκινδύνευμα. Τῇ ἀρετῇ ἢ ὅσον ἔνεστι ἡσυχωτέρω ἐκμετάλλευσίς τῆς Ἑλλάδος, πρὸς δὲ τὴν ἱστορικὴν τῶν μεγάλων ἔργων τὸ πρόγραμμα τῆς δικτελεῖ εἰς κεκρυμμένον διαζύγιον. Εὔρατε τὸν πρῶτον, εὔρατε καὶ τὸν ἔσχατον τῆς Σχολῆς ταύτης· πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ τόπος καὶ δι' ἐκεῖνους, τοὺς ὁποίους ἐλησημονήσατε εἰς γωνίαν τινὰ τῆς πολιτικῆς μηχανῆς. Ὁ καθολικὸς τύπος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖται ἡ περὶ αὐτῆς διαχείρισις τῆς ἐπικρατείας, εἶναι ἄρνησις τοῦ νόμου τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ νόμου τῆς πολιτείας. Ἡ διοικητικὴ τέχνη κατέστη συνώνυμος τῷ φλυατοτέρῳ ἐπιτηδεύματι, καὶ τὸ περὶ αὐτῆς τῶν κυβερνώντων τὸ μολυσματικώτερον ἐνκυσμα τῆς διαφθορῆς. Πρόκειται περὶ δημοσίας περιουσίας; ἀκριβῶς ἐκεῖνοι εἰς αὐς εἶναι ἀνατεθειμένα ἢ

διαχειρίσεις αὐτῆς εἶναι οἱ ἐπικινδυνωδέστεροι ἐχθροὶ τῆς. Πρόκειται περὶ κοινῶν ὑποθέσεων καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων; νομίζει τις ὅτι οἱ λύκοι, ἐνδυσθέντες τὴν τῶν ποιμένων στολήν, εἰσήλασαν εἰς τὸ ποίμνιον. Εἶναι ἀνάγκη εἰδικότητος διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν κλάδου τινὸς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας; οἱ ἀνεψιοὶ καὶ οἱ οἰκεῖοι φραγμὸν ἀποτελοῦσιν ἀδικαπέραστον. Πρόκειται περὶ παραχωρήσεως μεταλλείων; δωροδοκία· πρόκειται περὶ παραχωρήσεως δανείων; δωροδοκία· πρόκειται περὶ παραχωρήσεως γαιῶν; δωροδοκία· πρόκειται περὶ παραχωρήσεως προνομίων; δωροδοκία. Μίαν ἡμέραν θὰ ἀποκαλυφθῆ, ὅτι καὶ τὸ ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον ἡγοράσθη ὅπως καὶ ἡ μίτρα ἢ ἐπισκοπικὴ. Ἐν γένει ἢ κατὰ χρεῖς ἀποτελεῖ τὴν μελάνην, δι' ἧς γράφονται τὰ διπλώματα τῆς διοικήσεως φαυλοκρατίας. Οὐδαμοῦ ἐξετάζεται τὸ γενικὸν συμφέρον· καὶ ὅταν κρούηται ἰσχυρῶς ὁ κώδων αὐτοῦ, ἀνοίξεται τὰς πτυχὰς τοῦ παραπετάσματος διὰ νὰ ἀνακαλύψητε εἰς τινὰ ἄκραν αὐτῶν τὸ μίσημα τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος, τὸ ὅποιον ἐμπνέει. «Δίδω διὰ νὰ δώσης, πράττω διὰ νὰ πράξῃς,» ἰδοὺ ὁ ἄξων περὶ ὃν στρέφεται ἡ κυβερνητικὴ μηχανή. Εἶναι δόγμα, τὸ ὅποιον ἐνεργεῖται συστηματικῶς καθ' ὅλην τὴν κλίμακα αὐτῆς μεταξύ τῶν κατεχόντων καὶ ἀναδοκαταβιζόντων τὰς βαθμίδας τῆς, ὡμολογήθη δὲ πικρῶς ἐνώπιον τῆς Βουλῆς καὶ εἰς λογαριασμὸν ἔτι ταύτης, ὅτε κατὰ τὴν 18 Δεκεμβρίου 1879, κατηγορουμένου τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐπὶ ψηφολογίᾳ ἐγκληματικῇ, ἀνέβη οὗτος εἰς τὸ βῆμα ἵνα διακηρύξῃ: «Μὲ κατηγορεῖ ὁ κ. Οἰκονόμος ὡς ἐνδοτικόν· καὶ νομίζετε, κύριοι, ὅτι εἰς συνταγματικὴν κυβέρνησιν δὲν εἶναι οὐσιῶδες στοιχεῖον αὐτῆς ἡ ἀμοιβαία ὑποχώρησις; καὶ τότε τί χρειάζεσθε σεῖς, ὅταν ἐγὼ ἀποφασίζω κυριαρχικῶς; σεῖς εἴσθε περιττοί.» Ἄσκει μὴ ἦσαν οἱ βουλευταὶ ἐπιτηρηταὶ ἀλλὰ συνέταροι τῶν ὑπουργῶν! Οὕτως ὅμως ὡμίλει καὶ ἡ Κίρκη, ὅταν μετεμόρφωνε τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὰ συμπόσια αὐτῆς.

3. Μὲ ἐκατηγόρησαν ὡς ἀποτόμως ἐνόησε ὁμιλήσαντα ἐν τῇ Βουλῇ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι οὐδεὶς πλειότερον ἐμοῦ ἐσεβάσθη τὸ ἱερὸν συνέδριόν τῆς. Φίλος εἶναι ὁ καθαρίζων καὶ οὐχὶ ὁ καταρρυπῶν. Ὁμολογῶ ὅτι, ὁσάκις ἀνέβην ἐπὶ τοῦ βήματος, ἔβλεπον τοὺς ἀντιπροσώπους, χωρὶς οὐδὲ στιγμὴν νὰ

μετακινήσω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τοῦ Λαοῦ. Ὁ ἀντιπρόσωπος διατρέχει κίνδυνον πολὺ φυσικόν, ὅτι λεληθότως ὑπολαμβάνει ἐκυτὸν ὡς τὸν κύριον. Λοιπὸν ἀποστολή μου ἦτο νὰ κρατῶ τὴν ἀλήθειαν διαρκῶς γυμνὴν πρὸ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Δι' ἐμὲ ἡ Βουλὴ, τὸ διακήρυξαι λίαν καθαρῶς ἀπὸ τοῦ βήματός τῆς, δὲν εἶναι συνέδριον προσωπικῶν συμφερόντων, ὁμολογουμένων ἢ μὴ, ἀλλ' εἶναι ἀπέσισημος διερμηνεύς τῶν ἰδεῶν τοῦ Λαοῦ, ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια κινουσι τὴν πολιτείαν. — Ἡ Βουλὴ δὲν εἶναι ἄθροισμα ἀνθρώπων διατελούντων ὑπὸ τὸν χαλινὸν τῶν ἐπαρχιακῶν διαχειριστῶν τῆς ἐκλογικῆς κάλπης, ἀλλ' εἶναι κέντρον ἀεπιδρῶν ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἔθνους διὰ τῶν ἰδεῶν αὐτῆς. Τοιαύτην ἐπίδρασιν ἀσκοῦσι τὰ πολυμελῆ σώματα, ὅταν ἐντίμως καὶ λελογισμένως καταρτίζονται, ὅταν φιλοπόνως ἀνοίγωσι τὰς συζητήσεις καὶ ὅταν φωτίζονται ἀπὸ τὸ ζωογόνον τοῦ ἔθνους φῶς. Αἱ Βουλαὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν ἔθνῶν ὡς ἀπὸ μέσου ὄρου καλλιτέρων πολιτῶν, τοὺς ὁποίους ἡ κοινὴ συνείδησις ἔφερεν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἵνα συναθροίζοντες τὰς διεσπαρμένας ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἰδέας καὶ εἰσάγοντες αὐτάς ἐν τῷ κριτηρίῳ τῷ ἐθνικῷ, ἐπιστρέψωσι κατόπιν αὐτάς εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς κοινότητας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μεγάλης πολιτικῆς τοῦ ἔθνους κυκλοφορίας». — Ἡ Βουλὴ δὲν εἶναι μεμονωμένον ἐν τῇ κοινωνίᾳ σῶμα ὑποχείριον εἰς τὸν πρῶτον, ὅστις θέλει νὰ ποιήσῃ κατὰ χρεῖς τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἀποστολή τῆς εἶναι νὰ ἀμεταβιβάξῃ τὰ παρουσταζόμενα ἐν τῇ πολιτικῇ ἀτμοσφαιρᾷ πηράποντα εἰς τὸν Κυρίαρχον Λαόν. Διότι ὅσον προβάλλει ἡ κοινωνία, τόσον ἡ δύναμις στρέφεται πρὸς τὸ μέγα σῶμα τοῦ Λαοῦ. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ αἰώνια κυριαρχία, ἐκεῖ ἡ ἀληθὴς δύναμις καὶ ἡ ἐξουσία τῶν ἐξουσιῶν. Ἀμφιβέβηλον ἂν πολλοὶ ἄλλοι εἶχον ὑψηλοτέρην περὶ Βουλῆς ἰδέαν. Ἐὰν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς, ἡ αἰχμὴ τῆς σημαίας τοῦ Λαοῦ ἐκέντησε κάποτε τοὺς ρῶθῶνας τῶν ἐμμεταλλευτῶν τῆς, τὸ λάθος ὀφείλεται εἰς τὸν στενὸν τοῦ βουλευτηρίου χῶρον, τὸν μὴ ἐπιτρέποντα νὰ ἐμπηθῇ ἄλλοῦ.

Ἐντὸς τῆς Βουλῆς ἐνωρὶς παρετήρησα σύντακτικὸν ἀνθρώπων, οἵτινες εἰσεχώρησαν μὲν ἐν αὐτῇ ὑπὸ διαφόρους ἀποχρώσεις, συνέπραττον δὲ κρῖνον ἐπὶ ἰδιαιτέροις χρηματιστικαῖς σκοποῖς. Συμβάσεις δὲν ἔλειπον, ὕλην ἐμμεταλλεύσιμον αἰ

περιστάσεις άφθονον έχορήγον. Ήσαν κατκατεταγμένοι εις όλα τα στρατόπεδα και έπερίμενον ώς οι κύρκες την έκβασιν των κοινοβουλευτικῶν μαχῶν. Οὐδέν εστήμκινον εις αυτούς τα έξωτερικά συνθήματα. Ήτο είδος συνωμοτῶν έκλαθόντων το βουλευτήριον ώς χρηματιστήριον και οὐδέν πλέον. Οι άρχηγοί των τούς εγνωρίζον και τούς έκρυπτον· εγώ δέ ανέλαθον το έργον να τούς αποκαλύψω. Πρέπει να ένθυμηται άκόμη ή κίθουσα της Βουλής τούς λόγους μου ένκντίον της συμμορίας ταύτης. ΄Υπήρξεν ήμέρα καθ' ήν εφριθήθη αυτή άνακριτική των μηχανορραφῶν της εξέτασιν, και επεκκλήσθη την βουλευτικήν της άσυλίαν. Ο φόβος της ήτο μάταιος. Συνέλαθον μὲν το προσωπεῖον, άλλ' έπρεπε να υπάρχουν πλείονες χειρες ίνα το άφκρίεσθαι από όλους δια μιᾶς.

Άλλο γένος ανθρώπων παρουσιάζει ιδιαιτέρα φαινόμενα. Ένωθ τούς αντιπροσώπους εκείνους, οίτινες, εισελθόντες εν τη Βουλῇ υπό άλλο ένώπιον των έκλογέων των πρόγραμμα, εϋθύς ώς έκθον το βουλευτικόν εισιτήριον επρόδωκον της πικρόημους αὐτῶν υποσχέσεις. Έάν επετίμησιν τούς λειποτάκτας, οὐδεις γνωρίζει μέχρι σήμερα πόσαι προηγουμένως τοιούτου είδους περκατηρήσεις επίεικνον εν τη Βουλῇ την υπέρξιν μου από τοῦ εδωλίου εις θ την εΐχον κερρώσει. Φεῦ! πόσαι φωνές άγρίας, πόσαι επιδεικτικᾶς τοποθετήσεις είδον εκεῖ, μέχρις οὔτου τελεσθῆ το συνάλλαγμα, το όποῖον οι άγγελιοφόροι ύρκινον και ό πρωθυπουργός υπέγραφεν οπισθεν των βωδῶν τοῦ βουλευτηρίου στόλων! ΄Η ήσυχία τότε επκνήρηστο μέχρις οὔ δικταρχική εκ νέου. ΄Η τύχη μου ήτο να στηθῶ εκεῖ, όπου μόνον επόπτῆς είχε λόγον να υπάρχῃ. — Άνθρωποι νέοι, περὰ των οποίων ό Λαός είχεν ελπίσει έργα σωστικοῦ νεωτερισμοῦ, επτοήθησαν ένώπιον της πλάστιγγος, την όποιαν οι δίκαιοι εκράτουν εις την είσοδον τοῦ βουλευτηρίου. «Είναι ύπουργική πλάστιγγῆ επκροτερίζουσα, έσπευσιν από τοῦ βήματος της Βουλής τη 7 Δεκεμβρίου 1879 να τούς πριειδοποιήσω με φωνήν κερδίως σπερκαττομένης υπό άλλους, μάθετέ το σεῖς οι νέοι, ποτέ μη ζυγισθῆτε εις αὐτήν.» Δέν με ήκουσαν. Είναι Ιστορία τοῦ βουλευτικοῦ μαρτυρολογίου αὐτή, ή όποιᾶ ἄς μη έκτυλιχθῆ πλείότερον. Συνδέεται με το σύστημα της διοικουσης τὸν τρόπον Σχολῆς.

Έμελέτησα την προσωπικήν κατάρτασιν της Βουλής και την ιδιαιτέραν λειτουργικήν των ποικίλων μηχανισμῶν της. Ολοι μου κί περκατηρήσεις απέληξαν εις την άδικείστον πεποιθήσιν, ότι εν τη κινήσει των συμβαινόντων δέν αντιπροσωπεύεται επκρωῶς ό άληθής Λαός. Εκτιμῶ εκκστον ὅσον τῶ πρέπει και κᾶτι επί πλέον, άλλᾶ δέν δύναμαι να μη ρίψω λίθον άνθηέματος κατὰ τοῦ συστήματος, το όποῖον φέρει εις την Βουλῆν προσωπικήν εκ τοῦ αὐτοῦ περίπου κύκλου. Έάν κατωρθοῦτο επί μίαν ή δύο βουλευτικᾶς περιόδους να αποκλεισθῆ της Βουλής ή πκλακῆ ζύμη, ή Έλλᾶς ήθελεν αποκλακθῆ από την περισφιγγουσκιν αὐτήν κατκαπιστικῆν άτμωσφαιραν. Έκεῖνο εις το όποῖον έπρεπε να αποβλέψῃ ιδιαιτέρας ή δυναστευμίνν (διότι πρέγματι υπάρχει τοικύτη) τάξι των εν ιδρωτι τοῦ προσώπου των ζώντων και μεγαλυόντων την Έλλάδα, είναι ό εκ των σπλάγγων και οὐχι εκ των περκαυάδων αὐτης σχηματισμῆς της εθνικῆς αντιπροσωπειᾶς, αναλόγως των μεγάλων αριθμῶν, οι όποῖοι άποτελοῦσι το εξόχως εργατικόν της κοινωνικῆς σωμκ. Είναι ιδέα, την όποιαν διεκήρυξεν ένώπιον ολοκλήρου τοῦ Έθνους, και εἰς άκντος μίαν ήμέραν θᾶ φέρῃ τὸν κερπὸν αὐτης. «Άς μοι επιτρέψουν, είπον τη 24 Ιανουαρίου 1881 πρὸς την Βουλῆν, από τοῦ ὕψους τοῦ βήματος τούτου και από της ιερότητος της θέσεως αὐτης να άποτεινω εις την τάξιν εκείνην, την πάγουσκιν, μίαν επιτίμησιν, διότι δέν βλέπω εν τη κίθουση ταύτη αντιπροσώπους εκ των σπλάγγων αὐτης.» Έπρεπεν ή τάξι αὐτη να εχη την ενεργὸν και άμυστον αντιπροσωπειᾶν της εδῶ. Διότι νομίζω, ότι οὐδεις μεταξῶ σας, κύριοι, εκτός σπανιωτάτης εξαιρέσεως, θᾶ καταδέχεται να λέγηται, ότι κατάρταται από τοῦ πένητος και τοῦ πτωχοῦ την καλύδην. Ολοι άμα μετακαθῶσιν εκ πκλακοῦ, κατὰ το μάλλον ή ήττον, κερου από τοῦ επιπέδου εκείνου, τοῦ χαμηλοῦ, τοῦ πρώτου επιπέδου, εις άλλο ανώτερον, ὅλοι φροντίζου να κατάρτωνται από μεγάλην στέγην, να είναι άνεψιοι τοῦ δεῖνα, και λησμονοῦν εν τοῖς πράγμασι την τάξιν εκείνην, την τελευτακιν τάξιν, ήτις άποτελεῖ την βάση την κοινωνικῆν. Άλλ' ή ιδέα μου είναι, ότι έπρεπεν εκ της τάξεως εκείνης να περκακῆθησαν εδῶ άνδρες, οι όποῖοι να αντιμετωπίζουν εκείνους, οι όποῖοι τούς περιφρονοῦν. Είναι, κύριοι, με-

γάλη αὐτὴ ἡ τάξις. Εἶναι βέβαια ὀλίγον ἐὰν εἶπω, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Αὐτὴ ἡ τάξις πιέζεται εἰς τὸ πρόσωπον τῶν γεωργῶν, διὰ τὸ μὴ φορολογῶνται οἱ μεγάλοι κτηματῖαι· πιέζεται εἰς τὸ πρόσωπον τῶν βιομηχάνων, ὅπως ἀποθησαυρίζουν οἱ τραπεζῖται καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι. Αὐτὴ ἡ τάξις μίαν ἡμέραν θὰ ἀναθεωρήσῃ τὰ διπλώματα τῆς προύσης νομοθεσίας, ἔχει ἰδανικόν, τὸ ὅποιον θέλει θαμβώσῃ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι στενοχωροῦνται αὐτὴν τὴν στιγμήν ἐν τῇ καρδίᾳ των. Ἡ τάξις αὕτη ἔχει ἐν ἀπώτερον πολιτικόν ἰδανικόν, καὶ θέλει μίαν ἡμέραν εἰπεῖ εἰς τοὺς διευθυντάς τῶν κειρῶν τούτων: ὑπήρξατε μικροί. Ναί· θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τάξις αὕτη θέλει ἐξετάσει τὰ δικαίωματά της, καθὼς καὶ τὰ βάρη της».

4. Ἡ γενικὴ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως θεωρία περιλαμβάνεται εἰς τὰς τρεῖς προτάσεις, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν 4 καὶ 19 Δεκεμβρίου 1879 ὑπέβηλον εἰς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Βασιλέα ἀπεντήσεώς της. Τὰς ἀντιγραφὰς ᾗδε ὡς εἰσαγωγὴν τῆς μεταγενεστέρως βουλευτικῆς ἐργασίας: «Μετ' εὐχαριστήσεως εἶδομεν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους τὸν Βασιλέα ἐν μέσῳ ἡμῶν, ὑπέρτατον δὲ ἐπιτελοῦμεν καθήκον, σημειοῦντες ἐν οὕτῳ ἐπισήμῳ στιγμῇ τὴν κρισιμότητα τῶν χρόνων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἑλληνισμὸς διατρέχει. Ἡ κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς συνάθροις τοῦ λαοῦ ἀπεκάλυψεν ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει πόνον βαθύν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον κρύπτεται ἄβυσσος, ἀνοιχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ παρελθόντος. Ἐθνικὴ κατακλιγίς ἔρχεται μακρόθεν, Βασιλεῦ!—Ἡ οικονομικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται δεινοτέρη. Ἡ φορολογικὴ προσβάλλει τὰς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας καὶ ἡ δημοσίαι δαπάναι εἶναι ἀντικρὺ πάσης προνοίας περὶ τῆς αὔριον. Ἡ ὀλισηρὰ τῶν ἐθνικῶν δανείων πολιτικὴ περισφίγγει τὸν τόπον ὡς διὰ κρίκου σιδήρου, τὴ τρίτον νῦν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπορροφῶσα, μετ' οὐ πολὺ δὲ εἰς τὸ ἡμισυ αὐτοῦ ἀποβλέψουσα. Πτώσιν μετ' ἤχου, Βασιλεῦ, ἀπειλεῖ ἡ οἰκονομικὴ τοῦ Κράτους ἔκλυσις. Ἡ Βουλὴ θὰ ποιήσῃ τὸ ἑαυτῆς χρέος καὶ δὲν θὰ χωρισθῇ πρὶν συντάξῃ οἰκονομικῶς τὴν ἐπικράτειαν· ἀλλ' εἰς τὰς περιστάσεις ἀνήκει πάντοτε ὁ τελευταῖος λόγος.—Ὁ καθαρισμὸς τῆς πολιτικῆς μηχανῆς, ἡ

διοικητικὴ τῆς χώρας ἀποκατάστασις ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένης ἀποκεντρώσεως, ἡ κατὰ σκοπὸν λειτουργία τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἀνύψωσις τῆς ἐκκλησίας, ἡ μεταρρυθμίσις τῆς παιδείας, ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὰ περισωζόμενα λείψανα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἐπικρατείας περὶ τὴν συγκοινωνίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὰς τέχναις, ἡ ἐξανθρώπισις τῶν φυλακῶν καὶ ἐν γένει τὰ λοιπὰ τῆς νεωτέρας προόδου στοιχεῖα θὰ ἐνασχολήσῃσι τὰς ἐνδελεχεῖς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους μελέτας».

5. Ἐὰν ἀπὸ ἀνωτέρως τινὸς ἐπόψεως θεωρήσωμεν τὸν διοικητικὸν τῆς χώρας μηχανισμόν, ὁμοιάζει τροχόν, τοῦ ὁποῖου εἰ ὀδόντες εἶναι ἐφαρμένοι. Παρεμβάλλει δὲ τοιαῦτα προσκόμματα ἢ συγκεντρωτικὴ ἀνικανότης του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν καὶ περικαλύπτεται ὑπὸ τοσαύτης ἀμαθείας καὶ διαφθορᾶς, ὥστε κατὰ πᾶν βῆμα αἰσθάνεται τὸ τρέχον ἔθνος ἀλόγιστον χαλιὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, στρέβλωσιν αὐτῆς ἐπαπειλοῦντα. Ὑπεστήριξα ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀπλοποίησιν τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ ἐνὸς βαθμοῦ διοικήσεως καὶ τὸν προδιόριστον αὐτοῦ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κερπῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, οὔσης προσωρισμένης οὐχὶ ὅπως ὑπερπληρῆ τὰ δικαστήρια, ἀλλ' ὅπως χορηγῆ καὶ τὸ ἀνήκον εἰς τὸν ἐσωτερικόν, ἐξωτερικόν καὶ οἰκονομικὸν κλάδον τῆς διοικήσεως προσωπικόν, ἀναλόγως τῆς παρ' ὅλοις τοῖς πεπολιτισμένους ἔθνεσι σχετικῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν μελέτη.

6. Μία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων πληγῶν τοῦ διοικητικοῦ ἡμῶν μηχανισμοῦ εἶναι ἡ γραφειοκρατία. Τὰ ὄργανα τῶν ὑπουργῶν ἔχουν πλείοντα πάθη, ἵνα ἱκανοποιηθῶσιν. Δι' αὐτῶν αἱ ἐκμυζῶσιν τὴν κοινωνικὴν ὑπόθεσιν βδέλλαι ἑκατονταπλασάζονται. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ συστήματι, τὸ ὅποιον ἀναβιβάζει τὰς ἀνικανότητας ἐπὶ τῶν ὑπουργικῶν ἐδρῶν, τὰ ὄργανα τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας καθίστανται ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ὑπουργικῆς ἐξουσίας, ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ ἀπὸ πόσων ἐστῶν διαδίδεται ἡ δηλητηρίασις ἐν τῇ πολιτικῇ μηχανῇ. Τυφλὸς ἐμπειρισμὸς βασιλεύει εἰς τὰ μέγαρα τῆς γρα-

φειοκρατίας. Ἡ ἐπιστήμη δύνανται νὰ προχωρή ὀλοκλήρως περὶ ἀνάγκης, χωρὶς οἱ γραφειοκρατικοὶ νὰ τὸ ὑποπτευθοῦν οὔτε τὴν τελευταίαν στιγμὴν. Ὅταν διεκήρυξεν εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι ἡ γραφειοκρατία «εἶναι προωρισμένη νὰ μᾶς συντρίψῃ ὅπως μέχρι τοῦδε μᾶς κατεμάχονεν,» ἡ Βουλὴ ἔθεσε τὴν σφραγίδαν τῆς ἐπὶ τῆς ἀληθείας τούτης. Δὲν ὑπολείπεται δὲ εἰμὴ ἡ δύναμις, ὅπως σὺν τῇ χειραφετήσῃ τῆς πολιτείας ἀπὸ τοῦ γραφειοκρατικοῦ δικτύου ἐπέλθῃ καὶ ἡ ἀνκνώσις τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας διὰ τελείας τοῦ μετακρουθμιστικοῦ πνεύματος ἐφαρμογῆς.

7. Ἐν ὑπάρχει κοινωνικὴ ἀνάγκη μᾶλλον κατεπεύγουσα καὶ μᾶλλον συνδεομένη πρὸς τὴν οικονομικὴν τοῦ τόπου παραγωγὴν, δὲν γνωρίζω ἄλλην παρὰ τὴν τῆς συγκοινωνίας. Ἡ συγκοινωνία ὁμοιάζει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τὴν διακόψει ἢ τὴν ὀλιγορῆ. Καὶ ὅμως ἐνῶ ὁ νομοθέτης ὥρισεν 8 ἑκκατομμύρια ἐκ τοῦ θναίου τῶν 60-ἑκκατομμυρίων διὰ τὴν ὁδοποιίαν, ἡ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν χώραν προσωπικὴ κυβέρνησις εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο τὸ πρότερον αὐτοῦ. «Ποῦ εἶναι ὁ νόμος, ἡρώτων κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 7 Νοεμβρίου 1879, ὁ νόμος τὸν ὁποῖον ὁ πονηρότερος καλπονοθεύει καὶ ποδοπκατῆ; Ποῦ εἶναι τὰ 8 ἑκκατομμύρια τῆς ὁδοποιίας; Ἦτο λοιπὸν φεικὴν δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουσιν νὰ ἀκούσῃ ἐνίοτε ἀπὸ τῆς ἀΐθουσῆς τούτης περὶ ὁδοποιίας καὶ συγκοινωνίας καὶ μεγάλων σχεδίων, ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἐνεργείας ἔπικταν ῥίπτοντι ὀπίσθεν τῆς γραφειοκρατικῆς πολιτικῆς!»

8. Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις ἀποτελεῖ ἓνα τῶν σημαντικωτάτων ὄρων τῆς ἐθνικῆς προόδου. Τίς δύνανται νὰ τὸ πιστεύσῃ καὶ ὅμως εἶναι ἀληθές, οἱ μεγαλειότεροι ἐχθροὶ τῆς εἶναι οἱ διοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα! Τοὺς συνέλαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ, καὶ ἦν ἐποχὴν ἀσπλάγχως ἐπολλυπλασιάζον τὰ τελωνιακὰ βάρη τῶν εἰσκαγομένων πρώτων τῆς βιομηχανίας ὑλῶν. «Μὴ φορολογῆτε αὐτάς, τοῖς ἔλεγον ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς τῆ 15 Ἀπριλίου 1880, καὶ μὴ τὰς ἐπιβάρυνετε ἔτι μᾶλλον, διότι θυσιάζετε τοὺς στοιχειωδέστερους τῆς βιομηχανίας ὄρους. Φορολογεῖτε αὐστηρότερον τὰ δέματα, τὰ ὅποια εἶναι ἡ ζωὴ σπουδαίας βιομηχανίας ἐν Σύρῳ, φορολογεῖτε τὴν σίδηρον καὶ ἐπι-

τείνετε τὴν φορολογίαν τῆς διὰ τὴν ἡμετέραν σιδηρουργίαν ἐν πολλοῖς πρώτης κατηγορησμένης ὕλης αὐτοῦ, φορολογεῖτε τὴν ξυλείαν, ἣτις εἶναι ἡ πρώτη ὕλη σπουδαίων κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν βιομηχανιῶν ἐν Ἑλλάδι, καὶ θέλετε νὰ μὴ σᾶς εἴπω ὅτι σᾶς καταδικάζει ἡ ἐπιστήμη; Αἱ πρώται ὕλαι εἰς τοὺς πολιτισμένους λαοὺς μένουσιν ἀτελεῖς, ἓνα παράγεται ἡ βιομηχανικὴ αὐτῶν δραστηριότης. Ὑπὸ πᾶσαν ἔννοιαν ἀμικρτάνετε». Δὲν ὑπάρχει χώρα ἔχουσα ἄξιωσιν νὰ καθέξῃ ἀνωτέρων βαθμίδων ἐν τῇ κλίμακῃ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἣτις νὰ μὴ ὕψωσεν τολμηρῶς τὴν βιομηχανικὴν του σημασίαν. Ἐν Ἑλλάδι ὅμως οἱ διχειρισταὶ τῆς πολιτείας ὅλαις δυνάμεσι ἔλκουσιν αὐτὴν πρὸς τὰ κάτω, καὶ ὅταν ἐπρότεινε εἰς τὴν Βουλὴν τὸ περὶ ἰδρύσεως Ἑλληνικῆς ἐν Περικαίῳ Σχολῆς νομοσχέδιον, ὅπως ἐκπαιδεύωνται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ 50 Ἑλληνόπαιδες «εἰς τὰς πρὸς τὴν μεγάλην βιομηχανικὴν ἐφαρμοσμένης μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης», μὴ δυνάμενοι νὰ τὸ σχίσουν, τὸ ἐπλάκωσαν καὶ ἀντιπρῆλθον.

9. Εἰσῆλθονμεν ἀκατάσχετοι εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν δανείων. Εἰς ἡμῖν διεκατομμύριον ἀνκλιβίζοντι ταῦτα, χωρὶς οὔτε ἐν δημόσιον ἔργον νὰ ἔχουν νὰ δείξουν οἱ διχειρισταὶ αὐτῶν. Αἱ Πάτριαι μόναι τῶν κτίζον τὴν λιμένα των, ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Σύρος ἐπίσης. Ἀπανταχοῦ ὅ,τι ἐγένετο εἶναι ἰδιωτικὸν ἢ κοινοτικὸν ἔργον καὶ οὐχὶ δημόσιον. Τὰ δάνεια συνδέονται ἐν Ἑλλάδι μὲ τὰ εἰκονικὰ τῶν προὑπολογισμῶν ἰσοζύγια διὰ τὸν τρόπον γραμμικῶν τῶν διευθύνουσιν τὸν τόπον πολιτικὴν. Ἄλλη εἶναι ἡ τῆς αὐστηρῆς οικονομικῆς μέθοδος, τὴν ὁποῖαν ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ Ἑλλάς. Τὴν διετύπωσα ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1880: «Ἡ μέθοδος, εἶπον, αὕτη ἔχει τοῦτο τὸ γνώρισμα, ὅτι δι' ὀλίγων χρημάτων κατασκευάζει μεγάλα ἔργα. Εἶναι τῶν ἀρχαίων τῆς ἐλευθερίας Λαῶν. Μὴ νομίσητε ποτὲ, ὅτι οὔτοι εἶχον τὰς κολοσσικὰς περιουσίας, τὰς ὁποίας διχθεῖται ἡ νῦν ἐποχὴ. Ἐκεῖνα τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὅποια ἐσώθησαν πρὸς δόξαν τῶν ἔθνων τῆς ἀρχαιότητος, ἔγεινεν σχετικῶς μὲ πολὺ ὀλιγώτερον χρήματα. Ἄλλὰ τότε, κύριοι, περιορίζοντο αἱ πολιτεῖαι εἰς ὅ,τι εἶχον. Εἶχε π. χ. ὁ Ἀθηναϊκὸς Λαὸς δέκα ἑκκατομμύρια; ἀντὶ τοσοῦτων ἐξετέλει ἔργα σίαν. Ἐλεγε τότε ἐκεῖνη ἡ μά-

γιστα δανειστική, ἢ ὁποῖα λέγει εἰς τὰ θύματά της: ἐξόδου-
σον, σὲ δανείζω. Πηγάζετε εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ρώμης καὶ
εἶπετε αὐτῇ: δανείσθητι ἵνα ἐξοδεύσης περισσότερα. Θὰ σὰς
ἐξέβαλλον ἕξω τῶν ὅρων τῆς πόλεως». Ἡ ἐνεστῶσα τῆς Ἑλ-
λάδος πολιτικὴ δὲν πνέει ἐκ τοῦ ἀνέμου τούτου. Παράδειγμα
ἔχει τὸν ἄστων, ὅστις δανείζεται καὶ πάλιν δανείζεται, ἵνα
καταναλώσῃ. Εἰς μάτην δὲ ἐπρότεινα τὴν ἀναγωγὴν τοῦλάχισ-
τον τῶν ἐπὶ βραχυτάτοις ὅροις συνομολογηθέντων ἐθνικῶν δα-
νειῶν εἰς ἄλλα ἐλαφρότερα ἐπὶ μετριοτέροις τόκοις· ἐνόμιζέ-
ται, ὅτι ἡ πολιτικὴ συνεννοεῖται μετὰ τῆς χρηματιστικῆς!

10. Ἡ οἰκονομικὴ ἔκλυσις τῆς ἐπικρατείας συνδέεται
πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν λειτουργεῖ ἡ οἰκονομικὴ νομοθεσί-
α αὐτῆς. Ἐὰν ἀρήσωμεν κατὰ μέρος τὴν σειρὰν τῶν καταχρή-
σεων, αἵτινες εἶναι τόσαι Λερναίικαι Ὑδροὺς κεφαλαί, τὰς ὁποίας
ἀπαιτεῖται Ἡρακλῆς ἵνα ἀποκόψῃ, εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομυ-
μυρίων ἀνέδωσαν τὰ κεφάλαια τῶν καθυστερούντων. Οἱ μεγα-
λόσχημοι τῆς ἐπικρατείας ὀφειλέται εἶναι καὶ οἱ σκανδαλω-
δέστεροι. «Ἀμείλικτον καταδίωξις» ἐπρότεινα κατ' αὐτῶν.
«Δὲν εἶναι τὰ παλαιὰ καὶ τὰ μικρὰ τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ τὰ
νέα καὶ τὰ μεγάλα τῶν πλουσίων καθυστεροῦντα, τὰ ὁποῖα
ἐξεγείρουσιν τὴν ἐθνικὴν ἀγανάκτησιν.» — Διεκήρυξεν τὴν «συ-
στηματικὴν διαρπαγὴν, ἣτις ἐνεργεῖται ἐν τοῖς τελωνεῖσις»,
καὶ ἐζήτησεν τὴν ἐξάγισιν τοῦ ζωτικωτάτου αὐτοῦ κλάδου
τῆς δημοσίας ὑπάρξεως. — «Εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομυμυρίων,
ὑπελόγισα πρὸς τὴν Βουλὴν, ἀναγκάουσιν αἱ ἄνευ χαρτοσή-
μου εἰς συναλλαγματικὰς καὶ γραμμάτια κυκλοφοροῦσαι χρη-
ματικαὶ ἀξίαι. Ποῦ εἶναι ἡ ἀκρίθεια τοῦ φορολογικοῦ αὐτῶν
νόμου;» «Α! Ἄν πρόκηται περὶ μικροῦ ποιμένος, ὁ εἰσπράκ-
τωρ ἔχει ἔτοιμον τὸν χωροφύλακα πρὸς εἴσπραξιν τοῦ 25λέπτου
φόρου τῆς αἰγὸς αὐτοῦ. Ἄν δὲ πρόκηται περὶ χρηματιστῶν,
τρώγουσιν καὶ πίνουν μετ' αὐτῶν, δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη! —
Αἱ εὐθύνηαι κατέστησαν κενὰ ἐν τῇ πρακτικῇ νοήματι, καὶ
ὅταν ἀπῆρθησαν ἀπὸ τὴν Βουλὴν νὰ ἀναδικασθῇ ὡς οἰκονομι-
κὸν σύστημα ἡ ἀνακοίνωσις τῶν κατὰ τοῦ δημοσίου ἀγωγῶν
πρὸς τοὺς ὑπαίτιους ὑπουργοὺς καὶ ὑπαλλήλους, νὰ ἐνεργηθῇ
δὲ ἀνένδοτος ἡ καταδίωξις αὐτῶν», ἡ ὑπουργοθηρευτικὴ ἐμέ-
τρα τὰς ψήφους τοῦ κομβολογίου.

11. Τὰ ἐξωτερικὰ ἡμῶν πράγματα συνεδουάσθησαν πρὸς
τὴν σμικρότητα τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐπὶ τοσαύτῃ ὑπερβολῇ, ὥστε
ἐθεωρήθη προχειροτάτη ἡ κατασκευὴ τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν
εἴτε ἐκ τοῦ κενωτέρου τῶν δικαιοῶν πίθου, εἴτε ἐκ τοῦ κερδο-
σκοπικωτέρου τῶν εὐτελῶν συμφέροντος. Σχολαστικοὶ διδά-
σκαλοι, κομψοῦμενοι νεανίαι, γαυριῶντες ἐπὶ μωρῶν ἀπόγο-
νοι, ἔσπευσαν νὰ τοποθετηθῶσιν ἐκεῖ· συγχρόνως λεγεῶν ὀλό-
κληρος ἀκρίθων ἐστολισμένων μὲ τὰ διπλώματα τῆς Ἑλληνι-
κῆς Κυβερνήσεως ἐξώρμησε κατὰ τῶν ἐργατικῶν τοῦ ἕξω Ἑλ-
ληνισμοῦ κοινοτήτων. Ἐχει τι φοβερὸν ἡ ἐξιστόρησις τῶν δι-
πλωματικῶν καὶ προξενικῶν ἀθλιότητων, τὰς ὁποίας τοιοῦτο
σύστημα ἐπεσώρευσε, διότι ἀπολήγει εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ
ἐθνικοῦ ἰδανικοῦ. Ἐνόμισα λοιπόν, καὶ ἤτο συνεπὲς πρὸς τὰς
ιδέας τοῦ Λαοῦ, ὅτι ἔπρεπεν, ὡς μόνη ἄγκυρα, νὰ ἀνορθωθῇ
τὸ πνεῦμα τῶν ἀποικιῶν αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐπρότεινα τῇ
Βουλῇ τὴν ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων
«συμμετοχὴν, ἰδίως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῶν ἐντίμων ἐκείνων
ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας.
Διότι μὴ λησμονήσητε τὸν φυλετικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑλληνι-
κοῦ ἔθνους, ὅστις ἐνήργησε πάντοτε εἰς τὰ ἕξω ὄχι δι' ἀρμο-
στῶν, ἀλλὰ δι' ἀποικιῶν καὶ δι' ἀδικαίων ἐπικοινωνιῶν με-
ταξὺ τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἄκρων».

12. Ἡ δικαιοσύνη, αὐτὸς ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, τὸν ὅποιον
ὁ οὐρανὸς ἔστειλεν ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως σώζῃ τὰ πλάσματά του,
εἶναι δικτυον διὰ μόνους τοὺς μικροὺς ἰχθύς· ὀλιγαρχικοὶ τοῦ
χειροτέρου εἴδους καθ' ἑκάστην τὸ ἐμπικίζουσι καὶ τὸ κατατρύ-
πουσι. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἐπισκιασθεῖσα ὑπὸ τῆς προνομια-
κῆς ἰσοβιότητος, κατέπεσεν ἐν τε τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς καὶ, τὸ χεί-
ριστον, ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους. Τὸ μέλλον αὐτῆς εἶναι
προβληματικόν, τὸ δὲ παρὸν τῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ριζικῆς ἀ-
ναπτύξεως τῆς ιδέας, ἣν ὑπέβαλον εἰς τὴν Βουλὴν περὶ ἀνορ-
θώσεως τῶν δικηγορικῶν συλλόγων εἰς ὅλας τὰς ἑδρας τῶν
δικαστηρίων, διὰ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἔμμεσος ἐλεγκτικὴ δύ-
ναμις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία, τὸ διεκήρυξεν μετὰ
σταθερότητος ἀκαταβλήτου, ἐπαρκροῦσι πρὸς τὸν γενικὸν
σκοπὸν τῆς δημιουργίας τῆς. Ὁ συγχρόνως προταθεὶς σχημα-
τισμὸς μονομελῶν πρωτοδικείων καὶ περιοδεούντων ἀνακριτῶν

ἀνήκει εἰς ἔποψιν ἀληθείας καὶ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Διὰ τῶν πρώτων μὲν ἤθελε λήξει ἡ ἀδιάρκοπος πλαστογραφία, ὅτι ἐν τοῖς πρωτοδικαίσις δικάζουσι τρεῖς ἐνῶ δικάζει ὁ εἰσηγητῆς μόνος, δι' ἀμφοτέρων δὲ θὰ ἐπῆρχετο τυχύτης καὶ οἰκονομίας εἰς τὴν τῶν ὑποθέσεων διεξαγωγὴν. Μόνον ἐκ τοῦ συστήματος τῶν περιοδευόντων ἀγκυριτῶν θὰ ἐκέρδιανε τὸ ἔθνος ἡμῶν περίπου ἑκατομμύριον, τὸ ὅποιον ἀπκνεῖ ἤδη εἰς ἐξετάσεις μακταίας ἢ μὴ μακτύρων.

13. Αἱ φυλακαὶ ἀποτελοῦσι δεινοτάτην διὰ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος μομφήν. Εἶναι ἐστὶναι συναγελασμοῦ τῶν ἐγκλημάτων οὐχὶ πρὸς διόρθωσιν ἀλλὰ πρὸς διδασκαλίαν καὶ διάδοσιν. Ἡ ἠθικὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν ἔχει οὔτε τὸ πολλοστημόριον τῆς ἐν ταῖς φυλακαῖς δικαστικῆς τοῦ ἐγκλήματος εὐκολίας. Ἡ μεταβολὴ τοῦ πκρόντος συστήματος εἰς ἄλλο, ἐμπνεόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι πράγματι μεγάλη ἐθνικὴ ἀνάγκη, τὸ δὲ μέσον ὅπερ ἐπρότεινα, τῆς συντηρήσεως τῶν φυλακῶν διὰ τῶν φυλακῶν, ἐλύθη ἐν Ἀμερικῇ διὰ τρόπον ὑποσχομένου τὴν ἀρμονίαν εἰς τὸν ὅλον κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο κοινωνικὸν σκοπὸν.

14. Ἡ ἐκπαίδευσις διατελεῖ ὑπὸ τὸ βάρος σπουδαιοτάτου δισταγμοῦ. Ἐνῶ ἡ δημοτικὴ βῆσις αὐτῆς πρὸς τὸ θεολῆναι μόνον λειτουργεῖ ἐν τοῖς προκτακτικοῖς σχολαίσις, ἡ μέση ἀνάπτυξις τῆς εἶναι ἀπλῶς τυπικὴ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς σχολαίσις καὶ τοῖς γυμνασίσις ἄνευ τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τεχνικοῦ ἐκείνου χαρακτῆρος, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ἰδέαν τῆς νεωτέρης ἐν τῇ πράξει προόδου. Τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον ἔδει νὰ ὀργανισθῇ ἐπὶ εὐρυτέρων καὶ συγκεντρωτέρων τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ βῆσεων, νὰ κληροσθῇ δὲ πρὸ πάντων καὶ νὰ ἀνυψωθῇ. Ὁ νεωπωτισμὸς καὶ ἡ χαμῆρπεικ παρεγέμισαν τὸ ἱερὸν τέμενος, ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀγυρτία διέσθαιραν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Καὶ ὅταν ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 28 Ἰανουαρίου 1881 ἔσυρα μίαν ἄρκαν τοῦ πέπλου, αἰσθάνομαι ὅτι κελῶς ἐπράξα: «Ἐὰν θέλητε, εἶπον, νὰ περῶντε ὡς σοροὶ δύνασθε νὰ διορισθῆτε καθηγηταί, δύνασθε νὰ φέρητε τρομπονοσιδῆ πῖλον, νὰ βελῶντε σκυθρωποί, μὴ βλέποντες οὔτε ἐκ δεξιῶν, οὔτε ἐξ εὐωνύμων. Ἐγνώρισα καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις ἐδίδασκε μὲ σημειώσεις τοῦ προκτόχου του καθηγητοῦ, ταῖς

ὅποις εἶχε τὴν ἀνακίδειαν νὰ δκνεισθῇ πρὸς τοῦτο πκρὰ δικηγόρου!»

15. Ἡ κατῆστασις τοῦ κλήρου εἶναι ἀπελπιστικὴ. Τὸ θεολογικὸν φῶς λείπει, κατκαπίσις δὲ ἀκκτονόμκστος ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῶν ἱερέων τοῦ Λαοῦ. «Ὀλοὶ οἱ Ἕλληνας εἶναι ἐλεύθεροὶ, ἐκτὸς τούτων! Ὀλοὶ οἱ Ἕλληνας προσκτατεύονται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐκτὸς τούτων! Τοικύτη κατῆστασις εἶναι μὲλις πιστευτὴ, ἀποτελεῖ δὲ ἐπ' αὐτοφῶρῳ ἄρησιν τῶν θεμελιωδῶν τῆς πολιτείας νόμων. Ἐὰν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἰδέας τὴν ἐστιγμάτισα ἐν τῇ Βουλῇ, ἐὰν ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως εἶναι ὁ ὠρκίότερος τοῦ πκρυμκτικοῦ κόσμου τίτλος, ἐὰν ἐπρότεινα τὴν οἰκονομικὴν συγκρότησιν τοῦ κατωτέρου κλήρου ἀπέκναι τῶν ἐκμυζώντων τὰ μεγάλα τῆς ἐκκλησίας εἰσοδήματα ἀρχηγῶν αὐτῆς, ἐὰν ὑπέδειξα ὡς πρώτην ἀρχὴν τὸν σχηματισμὸν εἰδικῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων καθ' ἑκαστον δῆμον καὶ συνοικισμὸν, μετὰ προκίσεως ἀκλόγου γῆς καὶ συγκεντρώσεως τῶν λοιπῶν ἐφοδίων, τὸ ἐπράξα μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκ τοῦ μέρους τούτου εὐρεῖα ἐπιφυλάσσεται κοινωνικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐργασία.

16. Τὰ νκυτικὰ ἡμῶν πράγματα ἐγκατελείφθησαν σκθερῶς εἰς ἀμφιβόλους καὶ ἀδεξίους χεῖρας. Χώρα νκυτικὴ, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς γεωγραφίας, διευθύνεται ἀπὸ πρίσματος μακτύρουστος ὀλεθρίαν ἄγνωικν τῶν κυριωτάτων ὅρων τῆς μελλούσης ἀκπτύξεως αὐτῆς. Ὀρθὴ νκυτικὴ τῆς Ἑλλάδος πκρσκειυὴ εἶναι προωρισμένη νὰ κλείσῃ τοὺς Τοῦρκους εἰς τὸν Ἑλλῆσποντον μέχρις οὔ ἔλθῃ ἡ σειρὰ τοῦ Βοσπόρου, ἐν ᾧ χρόνῳ κινητὸν στρατιωτικὸν σῶμα δύναται ἐξκπίνης νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀποσύνησιν καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς πκνταχόθεν ἀνοικτῆς αὐτοκρατορίας αὐτῶν. Ἐποψίς πλήρης ἐθνικοῦ ὑπολογισμοῦ, πρὸς τὴν ὅποιαν συνεδύασα ἐν τῇ Βουλῇ αὐτὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἱστορικοῦ πκρσδεῖγματος τοῦ 1821 καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ ἐποχῆς, διὰ τοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτὸν, στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς χώρας νκυτικοῦ. «Μικροί, εἶπον, λαοί, οἱ ὅποιοι δὲν δύνανται νὰ διαλέσωσι μεγάλα κερῶνα, πρέπει νὰ λάθουν σπουδαῖον μάθημα ἐκ τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου νκυτικοῦ, τὸ ὅποιον ἐγρησίμευσαν ὡς ἡμισεῖα βῆσις τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας. Μὴ νομίσητε, ὅτι ταῖς

κατορθώματα ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς τοὺς μεγελοπρεπεῖς καὶ πολυτελεῖς τῆς θαλάσσης κολοσσούς, διότι ἐπισημότατοι ναυτικοὶ ἀρχίζουσι ἤδη νὰ ἐπικνέρονται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐν τισὶν ἀναλογίαις ἐπικνόδου τοῦ ἀπλουστέρου συστήματος τῆς ἀρχιότητος.»

17. Ὁ στρατιωτικὸς τῆς χώρας ὀργανισμὸς δεῖται ἐλέγχου ἀλλοτρίου τόσον πρὸς τὸν τυφλὸν ἐμπειρισμὸν ὅσον καὶ πρὸς τὰ ἀπικτατὰ χρώματα τῆς πολιτικῆς φανάκης. Ἡ μεγάλη ἰδέα τῆς πραγματικῆς ὄλων ὑπηρεσίας ἐν τῷ στρατῷ ἀτελεῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξασφαλίζεται, ἐν πλείστοις δὲ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ σκανδαλωδῶς ἐχλευάσθη. Ὁ χρόνος τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀναπόφρευκτον εἶναι καὶ ἐπὶ τοῦ σκοποῦ σωτηριῶδες νὰ συνδυασθῇ πρὸς τὴν πληρεστέραν καὶ ταχυτέραν τῆς ἡμετέρας φυλῆς ὠρίμανσιν, σμικρυνόμενος ἐν κλίμακι μείζονι τῶν ἐν ἰσχύϊ κατὰ χώρας ὑπὸ ὁμοίους τῇ Ἑλλάδι ἐξωτερικοῦς ὅρους διατελούσας. Ἡ ἐθνοφρουρά, ἣτις κέκληται μίαν ἡμέραν νὰ λειτουργήσῃ πλειότερον τοῦ ὅσον φαντάζονται οἱ ὑπουργοθηρευτικοὶ, πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς δευτέρας ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνελεύσεως, ὅταν αὕτη καθιέρου τὴν ἐθνοφυλακὴν, καθ' ἃ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μὲν 1880 διεκλήρυξα ἐν τῇ Βουλῇ, αἱ περιπέτειαι δὲ τῆς τελευταίας κατὰ τὴν Ἀφρικὴν πολεμικῆς ἐνεργείας τῶν Γάλλων ἀπέδειξαν διὰ τὴν Γαλλικὴν τῆς Ἀλγερίας ἐθνοφρουράν, ἣτις, μὴ προσκροσθεῖσα πρὸς τὴν ἀποικίαν, τὰς περιστάσεις καὶ τὸν λαὸν αὐτῆς, τελείως ἀπέτυχεν ἐν τῷ ἐκ τῆς πραγματικῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐκεῖ μεταφρασθέντι σκοπῷ τῆς.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

